

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

БЕРНАЦЬКИЙ Андрій Олегович

**Механізми реалізації державної молодіжної
політики на регіональному рівні. / The
mechanisms for implementation of state youth
policy at the regional level**

спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Державна служба

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ДСПУАзм-21
А. О. Бернацький

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Ю. А. Богач

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **М. М. Шкільняк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ВСТУП

У 2020 році, практично одночасно із завершенням реформи децентралізації, був сформований та затверджений постановою Кабінету Міністрів України документ під назвою “Державна стратегія регіонального розвитку”.

Першим моментом, в якому акцентовано увагу на молоді в документі, що покликаний забезпечити економічне зростання та розвиток регіонів, є пункт щодо основних тенденцій та проблем розвитку регіонів, в якому сказано: “Відплив молодих, добре освічених людей до великих агломерацій або за межі держави вже спричиняє зменшення людських ресурсів та втрату інтелектуального потенціалу деякими регіонами, що призводить до зменшення їх можливостей розвитку” [1].

Отже, держава саме молоді відводить ключову роль в побудові демократичної України, а молодіжна політика є невід’ємною складовою державної політики і являє собою цілісну систему заходів, спрямованих на створення необхідних умов для свідомого вибору молодими людьми свого життєвого шляху.

Основою молодіжної політики з моменту отримання Україною незалежності стали прийняті Верховною Радою України Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15 грудня 1992 року) [2] та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993 року) [3], якими визначаються загальні засади створення умов соціального становлення та розвитку молоді, основні напрями реалізації державної молодіжної політики.

На основі цих документів була сформована низка Указів та Розпоряджень Президента, які регламентують власне механізми реалізації державної молодіжної політики, в тому числі і на регіональному рівні. Зокрема щодо: підтримки молодіжних громадських організацій, політики зайнятості, забезпечення житлом, роботи з обдарованою молоддю тощо. На виконання цих законів та указів періодично формувалися державні та регіональні цільові програми.

В процесі реалізації вищезазначених документів все чіткіше вимальовувалися проблеми механізмів реалізації державної молодіжної політики, які фіксувалися у державних та регіональних програмах.

До таких проблем насамперед відносилися: недостатньо врегульоване законодавство; не в повній мірі забезпечення процесу реалізації науково-методичною базою; низький рівень взаємодії та взаємозв'язків центральних і регіональних/місцевих органів виконавчої влади та громадських об'єднань, які відстоюють інтереси молоді та багато інших.

Крім того, на регіональному та місцевому рівнях (обласному, районному, міському та у новостворених громадах) молодіжні стратегії як правило не розробляються. При цьому регіональна молодіжна політика орієнтується на Національну молодіжну стратегію до 2030 року.

З огляду на актуальність питання вироблення ефективних механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні, необхідності формування теоретичних моделей цієї політики та їх практичної реалізації до досліджень цих проблем зверталися багато науковців. Зокрема, слід відмітити наукові доробки Б. Баглея, В. Бебіка, П. Беленького, Є. Бородіна, М. Головатого, М. Головенька, М. Канавець, Г. Ковалю, Н. Метьюлкіної, Н. Мікули, П. Перепелиці, Р. Сторожук та інших науковців.

Варто зазначити, що ефективні механізми державної молодіжної політики в регіонах здатні реалізовувати важливі суспільні завдання формування і реалізації демократичного політичного процесу, впливати на здійснення потенціалу молоді, з точки зору участі у виборчих кампаніях, висування молодих політичних лідерів, громадської активності в публічній політиці, переформатування суспільства в зв'язку з проведеними реформами, а особливо - національного виховання в умовах дії воєнного стану.

Дослідження механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні, аналіз еволюції та визначення тенденцій її розвитку виступає актуальним напрямком сучасних управлінських студій, що зумовлено демократизацією взаємодії влади та суспільства, реформами у соціальній,

економічній, політичній та адміністративній сферах, розширенням впливу процесів глобалізації і воєнної агресії з боку російської федерації.

РОЗДІЛ 1. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

1.1 Походження, суть державної молодіжної політики та організаційно-правовий механізм здійснення

Задля кращого розуміння суті поняття “державна молодіжна політика” варто звернутися до визначення самої дефініції “молодь”.

Звичайно, етимологія та пояснення змісту терміну “молодь” буде диференціювати в залежності від сфери його застосування, географічного та демографічного виміру, соціально - культурних, економічних обставин та інших факторів.

Так, всезнаюча Вікіпедія тлумачить, що “молодь — соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану” [5], а відповідно до вікової класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я молодим віком вважається вік 25-44 років.

Основні визначення поняття “молодь” наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Визначення дефініції “молодь”

№ п/п	Визначення	Автор
1.	Наша молодь любить розкіш, вона погано вихована, глузує з начальства й анітрохи не поважає людей похилого віку. Наші діти стали тиранами; вони не встають, коли до	Сократ

	кімнати входить літня людина, суперечать своїм батькам. Коротко кажучи, вони дуже погані	
2.	“Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років”	В. Лісовський [6, с.41]
3.	“Молодь – соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального положення і обумовлених тим чи іншим складом соціально-психологічних властивостей”.	І. Кон [7]
4.	Молодь – це соціально-демографічна група суспільства, яка характеризується здійсненням діяльності, яка пов’язана з підготовкою та включенням в самостійне життя	І. Слепенков

Отже, саме демографічна сукупність нашого суспільства - молодь, величина якої в Україні до 24 лютого 2022 року становила близько 23% є його рушійною силою, носієм нових ідей і втілювачем цих ідей у життя і якій належить особливе місце у формуванні українського громадянського суспільства.

В надскладних умовах сьогодення: стрімкого розвитку цифровізації суспільних процесів, децентралізації, адміністративно - територіальних змін, правового режиму воєнного стану саме молоді, креативні, патріотичні просувають ідеї діджиталізації та інформатизації усіх ланок життя, організують інформаційно-агітаційні волонтерські кампанії у соціальних мережах, спрямовані на захист прав і свобод внутрішньо переміщених громадян, військових, добровольчих формувань, формують не лише новітнє суспільство, а й новітню армію та державу в цілому.

Не дивлячись на значну автономність та самостійність молодого покоління, все ж місце та роль молоді у суспільстві значною мірою визначається державою,

формулюючи підходи до молодіжної політики, про що справедливо зазначив В. Головенько, визначаючи саме поняття: “Молодіжна політика – це комплексне явище, яке є результатом практичної, науково-теоретичної та іншої діяльності інституцій стосовно молоді” [8].

Слова попереднього дослідника підтверджує і А. Данилов, який констатує, що молодіжна політика – це напрямок діяльності держави, мета якої – створення необхідних соціально-економічних, організаційних умов і гарантій для соціального становлення і розвитку молоді, реалізація творчого потенціалу молодого покоління в інтересах розвитку суспільства [9].

Крім того, значну увагу дослідженню механізмів реалізації молодіжної політики в Україні приділяли такі науковці як: Є. Бородін, М. Перепелиця, М. Ільїнський, В. Барабаш, Н. Метьолкіна

Проаналізувавши паралельно міжнародний досвід діяльності держав стосовно молоді, можна стверджувати, що суть, особливості, практичне здійснення державної молодіжної політики в конкретній державі зумовлюються багатьма складовими, однак провідними є: характер держави, особливості її політичної системи, специфіка формування й реалізації соціальної політики тощо. [10; 11; 12].

З огляду на особливості реалізації, визначають декілька основних моделей державної молодіжної політики. А в залежності від кількості країн, де вони застосовуються можна визначити дві домінуючі: неоконсервативну (наприклад, США), де в соціальній допомозі держава віддає пріоритет тим групам молоді, що їй потребують найбільше, і соціал-демократичну (переважно в країнах Європи), де майже всі проблеми і питання молоді держава бере під свій контроль, зобов'язуючись їх розв'язати та задовольнити.

Характерною особливістю молодіжної політики в європейських країнах є те, що вона здебільшого реалізується у трьох напрямках. Тобто держава, її органи розв'язують актуальні проблеми молоді в соціально-економічній, культурно-духовній сфері та у сфері молодіжного руху. При цьому більшість розвинених країн (Німеччина, Австрія, Фінляндія, Франція) продовжують розробляти й удосконалювати специфічне ювенальне законодавство. У багатьох країнах молодіжна

політика реалізується завдяки відповідним державним і регіональним програмам, ґрунтується на створенні певних гарантій, умов для розвитку й самореалізації молоді [13].

“Успішна самореалізація та розвиток молоді в Україні залежать від узгодженості дій багатьох заінтересованих сторін: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини тощо. Зважена, відповідальна та доказова молодіжна політика є наріжним каменем формування майбутнього України. Водночас така політика не повинна бути директивною та обмежувати право вибору, вона має спонукати молодь виявляти ініціативу, самостійно визначати власні цілі та цінності, а також брати участь у визначенні пріоритетів і шляхів розвитку держави” [4] - саме ці слова є базовими у Національній молодіжній стратегії України до 2030 року, адже вступивши на демократичний шлях перетворень, і вибравши курс на Євроінтеграцію, наша держава перейняла і основні європейські засади здійснення молодіжної політики.

Як зазначає, зокрема Р. Сторожук, молодіжна політика включає багато елементів і має складну структуру. Для реалізації такої політики потрібно створити спеціальні органи чи інші структури та ресурси. Молодіжна політика повинна бути спрямована на всіх молодих людей та їх активну участь у суспільному житті. Водночас він має свої особливості: організаційну роль молодіжних організацій, їх керівних органів у реалізації молодіжної політики, керівництво та виконавчу структуру для її реалізації, систему фінансування та роль її суб’єктів у розподілі коштів та нагляді за цим процесом [14].

До процесу реалізації державної молодіжної політики залучено багато учасників, які мають різний правовий статус та різні можливості у впливові на об’єкт державної молодіжної політики, який охоплює умови життя молоді, саму молодь, молодіжний рух, молоді сім’ї. Система суб’єктів реалізації державної молодіжної політики складається з двох груп: суб’єктів, наділених владними повноваженнями [органи державної влади (законодавчої, виконавчої, судової гілок), органи місцевого самоврядування, державні установи] та суб’єктів, які не мають таких повноважень (молодь, громадські організації, молодіжні громадські організації, молодіжні

парламенти, молодіжні уряди, органи студентського самоврядування тощо). Перша група суб'єктів державної молодіжної політики забезпечує формування державної молодіжної політики шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, які визначають принципи, цілі, напрямки державної молодіжної політики, повноваження органів влади, правовий статус інших суб'єктів та реалізує державної молодіжної політики. Друга група суб'єктів наділена правами на участь у розробці та реалізації державної молодіжної політики, шляхом участі у консультаціях з органами влади, у здійсненні громадського контролю та моніторингу, участі в реалізації соціальних програм щодо молоді тощо. Тривалий час молодь у суспільстві розглядалася лише як об'єкт впливу. Це пояснюється тим, що досить довго не визнавали молодь як самостійну групу, яка має достатньо специфічні риси й характеристики, а відтак і як суб'єкта соціального прогресу. Молодість зазвичай розглядалась як підготовка до активного життя, а не сама життєдіяльність. Нині ставлення до молоді змінилось і поступово вона стає активним суб'єктом реалізації політики щодо неї [15, с. 386–387].

Предметом молодіжної політики є молодь, тобто соціально диференційована соціально-демографічна спільнота, яка має особливі фізіологічні, соціально-психологічні, культурні, когнітивні, освітні та інші, що характеризують її біосоціальне дозрівання як реалізацію самовираження своїх внутрішніх суттєвих сил та соціальних характеристик [17].

Принципи молодіжної політики:

- рівність прав молоді;
- участь молоді;
- обґрунтованість;
- субсидіарність;
- міжвідомчість та міжсекторальна взаємодія [18].

Правовий механізм здійснення державної молодіжної політики відбувався двома шляхами: закріпленням прав молоді в нормативно-правових актах соціального, економічного, гуманітарного спрямування та шляхом прийняття профільного законодавства щодо молоді зокрема та державної молодіжної політики в цілому.

Для позначення нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію державної молодіжної політики у науковій літературі усе частіше використовується термін “молодіжне законодавство”, при чому різні автори по-різному встановлюють його наповненість. На теперішній час відсутнє чітке та однозначне як теоретичне, так і нормативне визначення поняття “законодавство”, така невизначеність призводить до неоднозначного застосування на практиці. Конституційний Суд у своєму рішенні від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 надав офіційне тлумачення поняття “законодавство” у контексті положення ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України відповідно до правової позиції Конституційного Суду “термін “законодавство” охоплює: закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті у межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України, тобто містять акти різної юридичної сили” [16]. Коло суспільних відносин, які виникають у процесі реалізації державної молодіжної політики, охоплює різноманітні відносини в усіх сферах життєдіяльності молодої людини, а відтак для їх регуляції необхідні норми різних галузей права та норми різної юридичної сили. Особливості суспільних відносин у сфері реалізації державної молодіжної політики впливають на нормотворчий процес, який реалізується багатьма суб'єктами та на різних рівнях державного механізму.

Здобуття Україною незалежності та формування курсу на будівництво демократичної, європейської, конкурентоспроможної держави на міжнародній арені потребує системного реформування усіх сфер діяльності. Проте, перебування у складі тоталітарного радянського утворення майже 70 років досить негативно вплинуло на теперішній суспільно-політичний, економічний, ідеологічний та культурний лад. За цей час у самостійне життя вийшло майже чотири покоління, які були виховані за традиційними 81 нормами, цінностями та моделями поведінки. Те ж саме можна й сказати про нормативно-правову складову, яка регулює питання молодіжного розвитку – законодавча база була сформована ще за часи СРСР у квітні 1991 р. на тих принципах механізмів, які сьогодні вже не знаходять свого практичного застосування

у зв'язку із неактуальністю та невідповідністю потребам сучасної молоді [15,с. 386-387]. Отже, з проголошенням незалежності, Україна вже мала деякі нормативно-правові доробки, які й заклали фундамент основних документів, що регулюють процес формування та реалізації державної молодіжної політики. Умовно, етапи становлення молодіжного законодавства можна поділити на шість основних періодів:

1) 1991 – 1996 рр. – виділення молодіжної сфери як особливо важливої, прийняття фундаментальних нормативно-правових актів;

2) 1996 – 2004 рр. (“Помаранчева революція”) – виявлення низки проблем молодого покоління через трансформаційний процес країни, вдосконалення законодавчої бази;

3) 2005 – 2009 рр. – реалізація затверджених програм молодіжного розвитку, напрацювання діючої владою у молодіжній галузі на основі раніше прийнятих нормативно-правових актів та поступове зведення молодіжної тематики до сімейної політики;

4) 2010 – 2014 рр. (“Революція Гідності”) – період вдосконалення молодіжного законодавства, орієнтація на міжнародний досвід у контексті життєвих стандартів та орієнтацій;

5) 2015 – 2018 рр. – реформування освітньої сфери, затвердження низких програм з можливістю міжнародного обміну та оновлення підходів до розуміння молоді сутності молодого покоління;

6) 2018 - 2021 рр. - закінчення реформи децентралізації, розробка та прийняття Національної молодіжної стратегії до 2030 року. У червні 2021 року затверджено Державну цільову соціальну програму “Молодь України” на 2021-2025 роки. Мета програми – створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя.

Якщо розглядати регіональний рівень, то державна молодіжна політика є окремим напрямом практичної та науково-дослідної діяльності її суб'єктів: органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, волонтерських рухів, інших формальних та неформальних інститутів, які здійснюють вплив та діяльність на молоде покоління в усіх сферах життєдіяльності

(освіта, трудова діяльність, дозвілля, духовний та фізичний розвиток тощо). Таким чином регіональний рівень державної молодіжної політики представлений системних механізмом, головна особливість якого - врахування умов, специфіки та можливостей регіону, що створює необхідні умови для ефективного соціального становлення, розвитку здібностей, реалізації творчого потенціалу молоді як у власних інтересах, так і конкретного регіону, суспільства у цілому. Внаслідок цього, регіональна державна молодіжна політика постає стратегічною лінією держави і місцевої влади, функціональність якої спрямована на забезпечення соціально-економічного, політичного і культурного розвитку суспільства через підтримку та допомогу кожного регіону. А це дає можливості гармонійного, всебічного, соціального становлення та самореалізації молоді в умовах сучасної України" [19].

“Молодь - це системоутворююча, соціально-демографічна група, яка є найбільш мобільною, креативною та, водночас, вразливою частиною населення. Тому головною стратегічною задачею державної молодіжної політики в Україні має бути України створенні умов для самореалізації та всебічного розвитку кожної молодої людини, реалізації її інноваційного потенціалу у всіх сферах суспільного життя, вихованні такого покоління, яке здатне ефективно працювати і навчатися протягом життя, зберігати й примножувати цінності народу України та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, демократичну, правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти” [62].

1.2. Основні принципи, учасники процесу реалізації державної молодіжної політики та його організація на регіональному рівні

Основну системоутворюючу роль у побудові ефективної взаємодії з молоддю в надскладних умовах сьогодення відіграє державна молодіжна політика, зокрема Концепція Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021–2025 роки, що покликана створити сприятливі умови “для розвитку та самореалізації української молоді, формування патріота і громадянина, визначає загальнодержавні

пріоритети та напрями молодіжної політики, ґрунтуючись на найактуальніших проблемах молоді”, які на сьогодні як ніколи складні: демократичні перетворення постреволюційного суспільства, реформа децентралізації, освітня та медична реформи, зрештою - військова агресія російської федерації, не залишають молоді шансів залишитися пасивним спостерігачем процесів суспільних перетворень.

Впровадження ефективної та цілеспрямованої молодіжної політики в умовах нестабільного в усіх сферах життя суспільства на різних рівнях можливе тільки за умови об'єднання спільних зусиль і координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування й молодіжного представництва. “Сьогодні триває процес розроблення та впровадження типових моделей організації єдиного соціально гуманітарного простору в різних видах адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, в яких розвиток молодіжної політики повинен займати пріоритетні позиції” [57].

Останні події в нашій державі стрімко наближують Україну до європейського співтовариства, а, отже, ми впевнено переймаємо основні принципи самого процесу реалізації державної молодіжної політики.

Так, “практика європейських країн виробила дві стратегії реалізації молодіжної політики: з провідною роллю держави, коли остання формує і впроваджує в життя молодіжну політику (вона притаманна для Німеччини та Франції) та стратегія взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства з переважанням ініціатив останнього (Швеція, Великобританія)” [20, с. 51].

“Механізм реалізації молодіжної політики ЄС можна визначити як сукупність політико-правових, інституційних, організаційних та фінансових складових. Інституційний механізм європейської молодіжної політики представлений сукупністю інститутів ЄС (Європарламент, Єврокомісія, спеціалізовані структури ЄС тощо). Крім інститутів самого Союзу на політику держав-членів впливають також міжнародні організації, які можна також віднести до інституційної складової, а саме ООН та Раду Європи. Так, в рамках ООН соціальні проблеми молоді були порушені в “Декларації про поширення серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги і

взаєморозуміння між народами”, прийнятої в 1965 році Генеральною Асамблеєю ООН. Тут були викладені наступні принципи:

– молодь повинна виховуватися в дусі миру, справедливості, свободи, взаємної поваги і взаєморозуміння, щоб сприяти встановленню рівноправності для всіх людей і всіх народів, економічному та соціальному прогресу, роззброєнню та підтримці міжнародного миру та безпеки;

– всі засоби виховання, освіти та інформування молоді повинні сприяти поширенню серед молоді ідеалів миру, гуманізму, свободи і міжнародної солідарності, а також всіх інших ідеалів, що сприяють зближенню народів;

– з метою зближення молоді в галузі освіти, культури та спорту слід заохочувати і розширювати серед молоді всіх країн взаємний обмін, подорожі, туризм, зустрічі, вивчення іноземних мов, споріднення міст і університетів без будь-якої дискримінації, а також інші подібні види діяльності;

– слід заохочувати національні та міжнародні об’єднання молоді, сприяти цілям ООН, особливо підтриманню міжнародного миру і безпеки, розвитку дружніх відносин між народами, заснованих на повазі суверенної рівності держав, здійснення остаточної ліквідації колоніалізму і расової дискримінації, а також інших порушень прав людини” [21, с. 148].

Що стосується України, то державна молодіжна політика реалізується на трьох рівнях: національному, регіональному та місцевому. Основні характеристики кожного з них наведені на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1

Рівні реалізації державної молодіжної політики в Україні

* Рисунок складено автором

Зміст молодіжної політики як складової частини з реалізації молодіжного потенціалу розкривається через сукупність принципів. Це закономірності, які враховуються під час вжиття заходів, які безпосередньо спрямовані на виконання молодіжної політики на всіх етапах її реалізації. Принципи молодіжної політики, на яких вона базується, взаємопов'язані та доповнюють один одного. Здійснення молодіжної політики передбачає перш за все рівноправність всіх її учасників, що регулюється принципом рівноправності молоді, який не допускає надання привілеїв чи встановлення обмежень “за ознаками кольору шкіри, раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, мови, місця проживання тощо”. Перш ніж починати будь яку діяльність, слід вивчити та проаналізувати зовнішні та внутрішні фактори, які можуть вплинути на процес, розглянути міжнародний досвід, якщо він позитивний, застосувати його, за що відповідає принцип обґрунтованості, який також передбачає врахування статистичної інформації, соціологічних досліджень та формування загальної стратегії, зокрема, щодо того, в якому напрямі буде відбуватися реалізація молодіжної політики.

Принцип міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії – це залучення органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських і міжнародних організацій, інших зацікавлених сторін до формування та реалізації молодіжної політики. Цей принцип обумовлює те, що отримання швидкого ефекту та досягнення поставлених цілей є можливими за умови спільної взаємодії всіх без винятку учасників, які долучені до реалізації молодіжної політики, кожен з яких розуміє свою частку відповідальності за майбутній результат. Вважаємо, що важливим принципом є участь молоді, оскільки впроваджувати молодіжну політику без молоді як головного учасника неможливо, тому виникає потреба у встановленні механізмів із залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики через спонукання до самоорганізації, заохочення до волонтерської діяльності. Принцип субсидіарності передбачає надання в процесі реалізації молодіжної політики достатніх повноважень та ресурсів на той рівень, від якого буде отриманий бажаний результат та максимальний ефект для кожного із суб'єктів. Охарактеризувавши наведені принципи, можна стверджувати, що вони є основоположними базисами, які у ході реалізації молодіжної політики в країні можуть свідчити про наявність сильних чи слабких сторін щодо її впровадження [22].

Сучасні умови суспільного розвитку і зумовлюють зосередження уваги науковців на розгляді молодіжної політики в аспекті впливу на неї реформ та неконструктивних процесів.

Україна сьогодні розвивається, виборюючи ціною життів своїх громадян справжні цінності людства, які весь цивілізований світ нагромаджував упродовж тисячоліть. Важливе завдання на цьому шляху - це здобувши перемогу, розбудувати демократичну, правову, соціальну, незалежну державу, інтегрувати її до світового співтовариства, формувати суспільство, в центрі якого не держава, а, насамперед, людина [23, с. 17].

Державна молодіжна політика стає ефективною тільки за об'єктивного сприйняття і здійснення процесів виховання молодих людей, формування їхнього світосприйняття. Молоде покоління завжди намагалось активно брати участь у

діяльності, соціальних відносинах і перетвореннях. Саме це є підґрунтям виникнення конфліктів між поколіннями.

Тому ціллю державної молодіжної політики в Україні є: забезпечити справжню рівність у правах, обов'язках і соціальній перспективі між молоддю та рештою соціальних груп, але не їхнім коштом; надати соціальний захист молодим людям, розв'язувати їхні різноманітні соціально-політичні, економічні, духовні проблеми, а також створити належні необхідні стартові можливості для того, щоб вони могли влаштувати власне життя, адаптуватися в ньому, саморозвиватися і самореалізуватися; підтримувати й стимулювати основні суспільно корисні ініціативи самих молодих людей, їхніх об'єднань і рухів, робота яких спрямована як на виключно молодіжні, так і загальні проблеми [24].

На основі визначення молодіжної політики як соціально-державного явища можна виділити такі її елементи, які фактично є учасниками процесу її реалізації:

а) держава як суб'єкт молодіжної політики реалізує свої функції через систему відповідних державних інституцій (наприклад, Міністерство молоді та спорту України, Управління освіти та науки й Департамент соціального захисту населення Херсонської державної обласної державної адміністрації та інші);

б) громада як суб'єкт молодіжної політики реалізує свої функції через систему відповідних самоврядних інституцій (наприклад, молодіжні ради, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інші);

в) політичні організації - сукупність державних і недержавних інститутів, що виражають інтереси молодої особи, молодіжних груп та пріоритетні напрями розвитку суспільства шляхом підтримки «молодої» його частини;

г) громадські об'єднання як суб'єкт молодіжної політики. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про громадські об'єднання” від 22 березня 2012 р. Ле 4572-МІ “громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів” [25]. Пункт 2 ст. 1 зазначеного закону визначає, що “громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або

громадська спілка” [25]. У свою чергу, відповідно до положень цієї статті “громадська організація - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, а громадська спілка - це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи” [25].

г) “політична людина” як суб'єкт молодіжної політики - це особа (індивід), яка є громадянином певної держави та бере активну участь у житті суспільства у сфері молодіжної політики.

На теперішній час, для України не є характерним формування ідеального образу політичними партіями та громадськими організаціями. В реальності, можна говорити про використання партіями молоді як численного, морально незрілого електорату, який можна задіяти для досягнення своїх цілей. Щодо молодіжної політики у контексті діяльності бізнес-структур, то на думку А.В. Алістаєвої молодіжна політика (у корпоративному розрізі) є складовою частиною його кадрової та соціальної політики і є, одночасно, системою заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для ефективного становлення та самореалізації молоді [26]. Витрати на реалізацію проектів та заходів у рамках молодіжної політики є ініціативними, оскільки здійснюються за власним бажанням та на основі власної стратегії управління персоналом і плану його розвитку.

У суспільстві, що ґрунтується на принципах правової держави, державна молодіжна політика постає центральною ланкою суспільної регуляції процесів формування нових поколінь, тобто - соціалізації та самореалізації молоді

В межах такого підходу у держави є широкі можливості використовувати у реалізації молодіжної політики економічні, організаційні, кадрові та інші ресурси для досягнення суспільно значущих завдань [27].

Крім того, необхідно враховувати, що молодіжна політика є дуже динамічною системою, яка змінюється як під впливом зовнішніх чинників (соціально-економічні, політичні зміни тощо), так і внутрішніх (зміна цінностей, інтересів, орієнтирів самої молоді). Це, безперечно, має впливати на реалізацію державної молодіжної політики у напрямі самореалізації та розвитку сучасної української молоді. Кожне молоде

покоління має свої характерні особливості, потреби і, відповідно, потребує постійної актуалізації даних щодо молодіжного становища та постійної уваги з боку влади усіх рівнів політики. Виходячи з цього, державну молодіжну політику не можна спланувати та реалізувати раз і назавжди - це має бути постійна і системна діяльність держави [28].

З огляду на аналіз основних принципів молодіжної політики виникає потреба визначення та встановлення чітких кроків щодо її впровадження на місцях та в ново-створених об'єднаних територіальних громадах. До цих кроків слід віднести такі:

1) розроблення програми розвитку молоді, формування її бюджету та календарного плану;

2) організація заходів з надання послуг для молоді та створення необхідної молодіжної інфраструктури;

3) впровадження молодіжної кадрової політики (стажування, підвищення кваліфікації, тренінги щодо першого робочого місця, профорієнтація серед шкільної молоді тощо);

4) встановлення фінансових стимулів у вигляді премій, соціального житла для тих, хто займається молодіжним підприємництвом, запровадження компенсації відсотків по кредитах, видача безвідсоткового кредиту, пільги на оренду приміщень, землі тощо;

5) проведення щорічного звітування за результатами роботи в напрямку молодіжної політики задля аналізу загального стану та виявлення сильних і слабких сторін для їх посилення та визначення перспективних напрямів роботи.

Водночас успішна реалізація засад молодіжної політики є можливою лише за умови об'єднання спільних зусиль державної влади усіх рівнів, громадськості, неформальних спільнот, підприємців, науковців та безпосередньо самої молоді, тільки за цієї умови можна подолати виклики, з якими доводиться стикатися молодій людині в процесі своєї професійної та соціальної реалізації [22].

Молодь і молодіжна політика з кожним днем набувають нового потужного імпульсу і стають більше затребуваними в умовах сучасного суспільства. Багато

вчених і низка науково-дослідних організацій вивчають молодіжну сферу, щоб знаходити відповідні взаємовигідні підходи, спрямовані на розвиток молоді як частини активного суспільства і зміцнення державної політики по відношенню до них.

Останнє десятиліття, зокрема останні 8 років, генерація поколінь в умовах перетворення суспільства і існуючої військової агресії свідчать про те, що нові покоління є більш патріотичними, наполегливими, розумово здатними і послідовно гнучкими, а отже - можуть дуже швидко трансформуватись і змінювати місця своїх попередників, враховуючи при цьому їхній досвід і вміння.

Ці здібності до швидкого перетворення і стійкої адаптації потребують неодмінні уваги зі сторони влади та держави. Відзначимо, що однією з головних характеристик розвитку світової цивілізації в цілому на межі другого і третього тисячоліть є зростання ролі людини у всіх сферах життя. Це виражається у тому, що накопичення суспільного багатства сьогодні вже відбувається не тільки у капіталі, а переважно у людині. Насамперед, у молодій людині.

Таким чином, в умовах сьогодення необхідно дуже пильно (з науково-теоретичної та методичної точки зору) вивчити дану категорію суспільства і виробити механізм гідного перетворення молоді на активного громадянина та адаптації до сучасного суспільства.

Молодь - це системоутворююча, соціально-демографічна група, яка є найбільш мобільною, креативною та, водночас, вразливою частиною населення. Тому головною стратегічною задачею державної молодіжної політики в Україні має бути створенні умов для самореалізації та всебічного розвитку кожної молодої людини, реалізації її інноваційного потенціалу у всіх сферах суспільного життя, вихованні такого покоління, яке здатне ефективно працювати і навчатися протягом життя, відвойовувати, “зберігати й примножувати цінності народу України та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, демократичну, правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти” [30].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Вплив реформ децентралізації та адміністративно - територіального устрою, правового режиму воєнного стану на ефективність застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні

В умовах завершення реформ децентралізації та адміністративно - територіального устрою основними засадами забезпечення ефективної реалізації молодіжної політики на рівні регіонів мали стати належні кадрові та фінансові ресурси, розвиток молодіжної інфраструктури, активізація молодіжної діяльності в процесі розробки, прийняття рішень та контролю за їх виконанням.

Проте дата 24 лютого 2022 року внесла свої корективи як у власне механізми реалізації молодіжної політики так і на ефективність їх застосування.

Розглянемо вплив кожного з наведених факторів на ефективність застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на рівні регіонів.

Отже, за даними соціологічного дослідження "Молодь України – 2017", проведеного Центром незалежних соціологічних досліджень "Омега" на замовлення Міністерства молоді та спорту, “близько 56% молоді позитивно оцінює децентралізацію в Україні. Водночас майже 47% опитаних, які мешкають в територіальних громадах, зазначають, що не відчують змін для молоді після створення громад.

Найбільш затребуваними, на думку молоді, як на рівні країни, так і на рівні окремого населеного пункту, є такі напрями державної молодіжної політики, як підтримка талановитої молоді, популяризація здорового способу життя, сприяння забезпеченню житлом та розвиток молодіжної інфраструктури” [57].

Молодіжна політика в умовах реформи місцевого самоврядування набуває нового змісту та наповнення, змінюються підходи до роботи з молоддю на місцевому та регіональному рівнях. “Засоби реалізації цієї політики орієнтовано на врахування основних принципів Європейської хартії про участь молоді в місцевому та

регіональному житті, а саме: участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівні повинна стати частиною загальної політики залучення громадян у суспільне життя; місцеві і регіональні влади переконані, що галузева політика повинна містити молодіжний вимір; проголошені в хартії принципи та різні форми участі стосуються всіх молодих людей без дискримінації” [30].

Варто також зазначити, що “молодіжна політика в Україні до останнього часу регулювалася державними органами. Адміністративним шляхом формувалися напрями, завдання молодіжної політики, форми роботи, обсяги і напрями фінансування.

Процес децентралізації влади переміщує акцент з централізованого управління на місцеве самоврядування, визначає пріоритет громадського залучення та соціальної активності молоді, формує новий підхід організації діяльності – від “роботи з молоддю” до “молодіжної участі”.

У процесі децентралізації влади в Україні, доцільно враховувати досвід розвитку демократії європейських країн, що засвідчує важливе значення активної участі молодих людей у процесі ухвалення рішень і діяльності на місцевому і регіональному рівні.

Принципи формування молодіжної політики на рівні територіальної громади та основні молодіжні пріоритети визначені у переглянутій Європейській хартії участі молоді в місцевому та регіональному житті (2003 р.), це:

- участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівні повинна стати частиною загальної політики залучення громадян у суспільне життя;
- галузева політика повинна містити молодіжний вимір, у зв’язку із цим місцеві і регіональні органи влади мають дотримуватися положень Хартії і забезпечувати на практиці різні форми участі, які визначатимуться за погодженням і спільно з молодими людьми та їх представниками;
- проголошені в Хартії принципи та різні форми участі стосуються всіх молодих людей без дискримінації.

Зростання ролі місцевих органів виконавчої влади (виконавчих комітетів) об'єднаних територіальних громад у визначенні напрямів і забезпеченні реалізації роботи з молоддю потребує впровадження нових підходів у формуванні та реалізації молодіжної політики на рівні територіальної громади.

Головними ресурсами реалізації молодіжної політики на рівні територіальної громади є активна участь молоді у житті об'єднаних територіальних громад та скоординована діяльність усіх суб'єктів, що працюють з дітьми та молоддю (міжвідомча взаємодія) та залучення до співпраці представників громадського сектору та бізнесу (міжсекторальна взаємодія)” [31].

Отож, розглянемо вплив реформи децентралізації на ефективність застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні на прикладі міста Острог Рівненського району Рівненської області.

У місті проживає 6050 острожан віком від 14 – до 35 років. у тому числі, 2850 чоловік – студенти Національного університету «Острозька академія». Якщо вважати, що загальна кількість населення міста становить 14996 осіб, то виходить, що практично кожен третій мешканець - молода людина.

Власне, вищезгадана міжсекторальна взаємодія, яка стала наслідком реформи децентралізації, дала змогу вийти на новий рівень реалізації молодіжної політики і досягти значних успіхів, серед яких можна виділити три найвизначніших.

1. Створення Молодіжної ради при Острозькій міській раді, що дало можливість молоді стати на 8 щабель драбини Харта, все що зараз відбувається в місті твориться для молоді за участі молоді, разом з молоддю і лише спільними зусиллями. Острог став членом Асоціації Молодіжних рад України. Молодь вільно висловлює свої побажання під час сесії міської ради, самі ініціюють заходи. Засновано 4 молодіжні громадські організації за рік, та активовано більше 10. Відкрито 3 молодіжні центри (Підлітковий клуб “Надія” перетворено у вільний простір, Hub316, Острог. Гончаренко центр).

2. Завдяки синергії та консолідації влади/бізнесу/громади та завдяки залученню великої кількості волонтерів та меценатів отримано нагороди у конкурсі “Кращих практик молодіжної роботи України 2020” з практиками “Повір у себе бо “Надія”є” -

перетворення закинутого підвалу у відкритий простір для молоді” та “Програма студентських обмінів “Плацкарт”, ціллю якої є — об’єднання студентства задля співпраці, пошуку ідей та механізмів локальних змін з метою глобального розвитку системи вищої освіти в Україні та увійшли до каталогу “Кращих практик молодіжної роботи - 2020”.

Завдяки цим практикам було залучено більше 2000 молодих людей: дітей, підлітків, мешканців, студентів різних університетів, використано особисті зв’язки, можливості влади, особливості проєктної діяльності, сили волонтерів, працівників організацій міста, найвищих посадовців, звичайних працівників, людей які хотіли допомагати і які вперше почули про волонтерство та можливості. Всі зусилля злилися в спільну працю, яка дала можливість повірити в сили молоді та можливості для розвитку. Завдяки цим практикам народилися й екологічні ініціативи і зараз школи мають свої контейнери для сортування сміття, в університеті засновано Еко-клуб, до якого входять більше 150 студентів, які щомісяця проводять екологічні акції - прибирання. Стали членами руху Let’sdoitUkraine, ZeroWaste.

3. Започатковано стажування для молоді в органах місцевого самоврядування у відділах міської ради, на підприємствах та організаціях, у приватних фірмах, де бажаючі можуть бути присутніми у процесі роботи протягом 5-7 днів. На основі потреби професійного зростання молоді починаючи від шкільного віку в школах запроваджено “Шкільне підприємництво”, де діти вчаться продавати свої вміння за гроші, та послуги. Таким чином у продовження теми профорієнтації було проведено “Школу успіху” від Фонду Кличка, програму особистісного зростання для молоді “Державотворець.Острог” від Міністерства молоді та спорту, базовий тренінг “Молодіжний працівник” від Міністерства молоді та спорту України, та перший “Молодіжний бізнес інкубатор” що дав можливість з ідеї відкрити свій власний бізнес для 28 учасників.

Запроваджено Громадський бюджет (бюджет участі), який дає можливість для кожного мешканця ініціювати власні та голосувати за інші важливі проєкти, кошти на які виділяють з місцевого бюджету, за 2 роки було подано більше 20 проєктів, 4 з яких отримали перемогу.

Важливим є підтримка здорового способу життя, тому саме в Острозі проходить Всеукраїнський та Міжнародний турнір з волейболу, де збираються сотні учасників зі всієї України та з-за кордону. а випускники Національного університету “Острозька академія” запровадили стипендії для активних спортсменів міста.

Влада міста є відкритою до молоді - це підтверджує проведення спільних заходів, підтримка ініціатив, реалізація Програми підтримки молоді, співпраця з молодіжними громадськими організаціями, комунікація з учнівською та студентською молоддю.

Позиція органу місцевого самоврядування - влада чує та допомагає. Позиція молоді - ми креативні люди, тому нам важливо бути почутими та реалізованими і нам це вдається.

Острог - давнє, історичне, культурне, туристичне місто, наповнене студентською молоддю. За 4 роки у місті відбулися позитивні зміни у молодіжній політиці. Засновано та активно діє Молодіжна рада при Острозькій міській раді, учнівське та студентське самоврядування, засновано 4 громадські організації, які якісно працюють з молоддю. Виграно більше 10 грантів та залучено кошти на розвиток молодіжної інфраструктури. Проведено БУР табір із залученням 45 волонтерів. Започатковано роботу Волонтерського центру “ЦЕНТР ДОБРА”, до якого доєдналися місцеві бізнесмени, юристи, психологи, перукарі та інші мешканці, які допомагають для людей з малозабезпечених та багатодітних сімей, для дітей з інвалідністю та людей, які потребують допомоги, проведено десятки профорієнтаційних заходів, екологічних акцій. У 2020 році започатковано акцію “Соціальний хліб” та періодично з залученням місцевих волонтерів розвозиться свіжа випічка та необхідні продукти для одиноких пенсіонерів та осіб, що опинилися у складних життєвих обставинах. За 3 роки проведено сотні заходів культурно - масового, спортивного та освітнього характеру: “Державотворець”, “Молодіжний працівник”, “Молодіжний бізнес-інкубатор”, фестиваль “Острог-Ренесанс”, відкриття “Культурного Барбакану”, Всеукраїнські та Міжнародний турнір з волейболу та боксу, обласні з футболу, баскетболу та флорболу, молодіжна акція “Чашка кави з міським головою”, “Чашка кави з депутатом”. У затвердженій

міською радою Стратегії розвитку Острозької громади до 2027 року, за результатами опитування, ключовим є розвиток молоді, спорту, освіти, культури та туризму.

Як бачимо з вищенаведеного прикладу, впровадження ефективної молодіжної політики на регіональному рівні в умовах завершеної децентралізації можливе лише за умови об'єднання зусиль та координації діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та молодіжного представництва.

Іншим фактором, що докорінно змінив (нехай і тимчасово) механізми реалізації молодіжної політики стало повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави.

“Внаслідок війни росії проти України, зріс рівень зовнішньої та внутрішньої міграції серед молоді. Значна кількість молодих людей не можуть адаптуватися на новому місці у статусі внутрішньо переміщених осіб або ж втратили можливість фахово навчатися чи розвиватися в улюбленій справі, втратили звичне оточення та друзів. Внаслідок цього фахівці фіксують зростання рівня безробіття серед молоді, підвищення рівня стресу в молодих людей та інші проблеми.

У той же час з різних об'єктивних причин молодіжні організації також не можуть в повній мірі надавати необхідну допомогу та проводити молодіжну політику на належному рівні.

Крім того, акцентуючи увагу на проблемах, що стосуються національно-патріотичного виховання молодих українців, варто зазначити, що досі сучасне українське суспільство змушене боротися з наслідками русифікації, з системним довготривалим нищенням у свідомості українців духовно-культурної спадщини та історичної пам'яті.

Тому, розробляючи План відновлення України у сфері молодіжної політики, ключовими мають бути питання історії нашої держави та формування національного мовно-культурного простору на основі утвердження державної мови. У цьому контексті, до прикладу, фахівці уже рекомендують реформувати освітній предмет “Захист України” [63].

Яких же трансформацій зазнає ефективність застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні в умовах правового режиму воєнного стану?

Звичайно, в таких складних умовах молодь мобілізується, активізується і стає основою національно - патріотичних рухів.

Молодіжні ради:

створюють освітні портали, в рамках яких проводять онлайн зустрічі з українською молоддю та діячами культури, освіти та науки;

проводять тренінги з базових навичок першої домедичної допомоги;

спільно з представниками патрульної поліції проводять воркшопи з метою формування правової культури молоді;

проводять онлайн-лекції присвячені зв'язку поколінь, що воювали за волю та незалежність нашої держави.

Крім того, з початку бойових дій на території України молодіжні ради беруть активну участь у волонтерському русі. “Ворогом знищується молодіжна інфраструктура. До повномасштабного вторгнення росії на території України функціонувало понад 300 молодіжних центрів та просторів. Зараз працюють лише 93, всі вони перепрофільовані на гуманітарні хаби або функціонують як центри волонтерської допомоги”.

З метою визначення проблем молоді в умовах воєнного стану молодіжними радами проводяться моніторинги актуальних проблем молоді на регіональному рівні (шляхом опитування), за результатами яких проводяться заходи з обговорення визначених проблем з представниками молодіжного самоврядування та напрацьовуються шляхи їх вирішення.

Загалом, з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, усі суб'єкти молодіжної політики, зокрема, “молодіжні ради, молодіжні центри та молодіжні простори переорієнтували напрями своєї роботи та адаптували послуги, що ними надаються, на допомогу цивільному населенню, зокрема молоді: надання гуманітарної допомоги, послуг психологічної та юридичної підтримки, організації та підтримки шелтерів, надання послуг щодо роботи з дітьми.

Міністерство молоді та спорту України, аналізуючи діяльність молодіжних центрів та молодіжних просторів з початку війни, виділило основні позиції, які варто враховувати під час організації їх діяльності на регіональному рівні.

Передусім міністерство рекомендує працівникам молодіжного центру та молодіжного простору проаналізувати ресурсну спроможність молодіжного центру (простору), яку можна переорієнтувати для допомоги цивільному населенню (площа приміщення, кількість працівників тощо), та безпекову ситуацію в регіоні.

Так, державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр» підготувала рекомендації щодо роботи молодіжних центрів та просторів під час війни:

Рекомендації містять у собі поради щодо:

організації простору центру;

захисту відвідувачів;

захисту інформаційного простору;

роботи молодіжного центру під час війни;

робити молодіжного центру на тимчасово окупованій території” [32].

Враховуючи вищенаведене, основними напрямками реалізації молодіжної політики в умовах воєнного стану мають стати:

“– організація волонтерських штабів, поширення серед молоді ідеї волонтерства для допомоги цивільному населенню та громаді;

– організація гуманітарних штабів, організація збору та видачі гуманітарної допомоги цивільному населенню;

– організація психологічної підтримки цивільних осіб, зокрема молоді; створення стаціонарних чи тимчасових прихистків для ВПО/організація діяльності щодо підтримки таких прихистків;

– організація навчань з домедичної допомоги;

– інформування молоді про перевірені джерела інформації;

– організація дозвілля для місцевої молоді та молоді з числа ВПО (з урахуванням безпекової ситуації в населеному пункті);

- проведення заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню молоді” [64].

2.2. Визначення ролі органів місцевого самоврядування у впровадженні механізмів реалізації молодіжної політики держави з врахуванням особливих умов їх функціонування

Молодіжна політика на сучасному етапі розвитку української держави залучає та цікавить все більше молодих людей із широким спектром політичних, економічних, соціальних поглядів. За останні роки практично вдвічі зросла кількість активних молодіжних місцевих рад, створено молодіжні асамблеї та тематичні ради при різних установах. Як гриби після дощу зростає кількість молодіжних організацій, які завдяки Інтернету одразу набувають всеукраїнського характеру. У групах Facebook (особливо територіально спрямованих) тисячі молодих людей активно обговорюють, як ефективніше залучитися до розвитку своїх громад, змінити середовище та переконати управлінців у дієвості своїх пропозицій.

Проаналізувавши пабліки у соцмережах та запити молодіжних представників можна наразі визначити 11 основних цілей молоді щодо розвитку територіальних громад, мешканцями яких вони є, та водночас зауважити, що ці цілі - це практично завдання для посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Отже, задля розвитку своїх громад молодь вважає за необхідне: 1. європейський вектор розвитку; 2. Рівність статей в громадському та політичному житті; 3. інклюзивність суспільства (навіть у найменших територіальних громадах); 4. інформаційний та конструктивний діалог; 5. забезпечення психічного здоров'я та благополуччя; 6. покращення становища сільської молоді; 7. якісне працевлаштування для всіх; 8. якісне надання освітніх послуг; 9. простір і участь для всіх; 10. сталі цілі зеленої країни (Європи); 11. забезпечення участі у європейських програмах та організаціях для молоді.

Співпраця органів місцевого самоврядування у молодіжній сфері максимізує потенціал молодіжної політики. Вона також підтримує соціальну та громадянську участь молоді та спрямована на те, щоб усі молоді люди мали необхідні ресурси для участі в житті своїх громад.

Завдяки такій співпраці очільники громад можуть досягти того рівні ефективного управління, при якому відбудеться забезпечення основних потреб розвитку молодіжного суспільства. Зокрема:

- надання можливості молодим людям бути архітекторами власного життя, підтримуючи їх особистий та формуючий розвиток автономії, зміцнюючи їх стійкість і озброюючи їх життєвими навичками;
- заохочення та навчання молодих людей бути активними громадянами, борцями за позитивні зміни, в умовах європейської ідентифікації;
- удосконалення управлінських рішень з точки зору їх впливу на молодь у всіх секторах, особливо у сферах зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціальної сфери;
- сприяння подоланню бідності та всіх форм дискримінації молоді та сприяння інклюзії молодості.

За роки незалежності в Україні сформовано структуру органів державного управління, які забезпечують формування та реалізацію державної молодіжної політики законодавчими та виконавчими гілками влади та органами місцевого самоврядування. Діюча структура є багаторівневою, що є наслідком діяльності суб'єктів державної молодіжної політики, які належать до різного рівня управління в адміністративній системі країни [34].

Координуючу роль щодо проведення державної політики у сфері соціального становлення та розвитку молоді здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, який забезпечує її реалізацію та несе відповідальність за її виконання [35].

Регіональна державна молодіжна політика полягає у визначенні пріоритетних напрямів реалізації молодіжної роботи, а саме в організації і конкретній роботі щодо втілення цих пріоритетів у життя. На регіональному рівні координацію і реалізацію роботи з молоддю здійснюють виконавчі органи різного рівня підпорядкування, що поєднують різні напрями діяльності [36].

Вироблення та організаційне забезпечення провадження державної молодіжної політики на місцях у виконавчих органах державної влади забезпечують відповідні

підрозділи, що є безпосередньо відповідальними за цю діяльність (управління, відділи молодіжної політики, у справах молоді тощо). Причому, створення таких органів є доцільним як на рівні області, району, міста, району в місті, так і на рівні селища, села, мікрорайону, територіальної громади, трудового колективу. Створення організаційно-управлінської вертикалі органів, відповідальних за провадження державної молодіжної політики на рівні територіальної громад, має доповнюватися державно-громадськими та громадськими структурами, а також органами місцевого самоврядування [37].

Наразі в Україні на регіональному молодіжна політика реалізується на двох рівнях системи місцевої влади: органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями (обласними та районними).

В особливих умовах функціонування органів місцевого самоврядування: закінчення процесу децентралізації, запровадження правового режиму воєнного стану, держава запроваджує передачу більшості повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад, як адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. В умовах цих перетворень склалися сприятливі умови і стала очевидною потреба в новітніх формах організації роботи самих органів місцевого самоврядування.

Формування та реалізація молодіжної політики є одним із завдань місцевих органів влади. Одним з найважливіших завдань молодіжної політики є створення ефективного механізму розширення потенціалу молоді та представницьких органів місцевого самоврядування шляхом підвищення професійного рівня представників молоді, більшість з яких обираються представниками місцевих рад вперше [38].

“Пріоритети молодіжної політики, що визначаються і реалізуються державними, місцевими цільовими програмами, часто не співпадають з ціннісними пріоритетами сучасної української молоді, не забезпечують цілісний і комплексний підхід до створення умов сталого молодіжного розвитку. В першу чергу, це пов’язано з:

- слабкою координацією і взаємодією у роботі з молоддю інститутів різного відомчого підпорядкування, такими як соціальний захист, освіта й виховання, профорієнтація та працевлаштування тощо;

- нерозвинутою молодіжною інфраструктурою, що адекватно відповідає потребам, інтересам і проблемам молоді;
- недостатньою обґрунтованістю пріоритетів та інструментів молодіжної роботи;
- низьким рівнем залучення молоді до розробки і реалізації місцевих молодіжних ініціатив. Основною проблемою, що унеможлиблює забезпечення сталого розвитку у молодіжній роботі, є несформованість кінцевого результату на досягнення якого ця діяльність зорієнтована” [45].

Практичну роботу з молоддю та забезпечення участі молоді у житті громади на місцевому рівні здійснюють заклади та установи різних форм власності та різного підпорядкування: молодіжний центр, навчальні заклади, будинок культури, клуби за місцем проживання, бібліотеки, школа мистецтв, центр творчості, дитяча юнацька спортивна школа, громадські об’єднання тощо

Для кращого розуміння ролі органів місцевого самоврядування у впровадженні механізмів реалізації молодіжної політики на регіональному рівні пропонуємо схематично зобразити необхідні компоненти, які закладають основу для впровадження молодіжної політики з урахуванням сучасних тенденцій на рисунку 1.2.

*Рисунок складено на основі [39].

Власне ці компоненти стають ключовими в процесі реалізації Острозької молодіжної політики. Так, наприклад, розглянувши Стратегію розвитку міської територіальної громади до 2027 року можна констатувати, що головна мета молодіжної політики громади – створення і розвиток системи соціальних гарантій і захищеності молоді для її становлення і самореалізації в сучасних економічних умовах. Варто відзначити, що Острог став переможцем національного конкурсу «Молодіжна столиця України-2022». У конкурсі взяли участь 39 міст з усієї України. У фіналі конкурсу змагалися міста: Вінниця, Івано-Франківськ, Луцьк, Маріуполь, Миколаїв, Одеса, Острог, Умань, Хмельницький та Чернівці.

Даний статус надає можливості і переваги для розвитку як міста так і громади вцілому:

- місто-переможець даного конкурсу приверне увагу майбутніх студентів, туристів та інвесторів, що в свою чергу підвищить рівень туристичної, інвестиційної та іміджевої привабливості громади;
- покращиться співпраця з містами-молодіжними столицями в Європі (аналогічний конкурс проводиться у європейських країнах);
- відбуватиметься промоція міста в межах України та на європейському рівні;
- буде проведено в місті Всеукраїнський молодіжний форум (близько 1000 учасників та фінансування в сумі 500 тис.грн.);
- підвищиться рівень участі молоді у процесах розроблення, ухвалення та впровадження управлінських рішень на місцевому рівні;
- збільшиться фінансування усіх молодіжних заходів та програм розвитку молоді у громаді на 2022 рік у декілька разів [40].

Острог восени 2021 року отримав офіційний статус «Молодіжної столиці України 2022 року» від володаря статусу Тернополя.

Звичайно, статус «Молодіжна столиця України 2022» - унікальний інструмент впровадження механізмів реалізації молодіжної політики на регіональному рівні, який наочно демонструє, що органи місцевого самоврядування відіграють визначальну роль у цьому процесі.

Отож, “сумніватися в тому, що громадяни можуть впливати на рішення, які ухвалюються в громаді не доводиться. Успішна взаємодія з владою щодо питань, які є важливими для громадян, можлива! Острог своїм прикладом демонструє, що громадяни можуть впливати й впливають на прийняття рішень, використовуючи такий простий та зручний інструмент участі, як Публічні консультації!

Для прикладу, спільно з Острозькою міською радою, відділ проектної та інвестиційної діяльності Острозької міської ради, в партнерстві з ВІ “Активна Громада” було проведено Публічну консультацію щодо подій в рамках статусу “Молодіжна столиця – 2022” [40].

«Публічні консультації – це інструмент взаємодії влада-громада, це інструмент, завдяки якому влада звертається до громадян для отримання їхніх думок щодо питання, яке впливає на їхнє життя. Це діалог між владою та громадянами, який надає

владі можливість почути та врахувати погляди громадян. Саме тому Публічні консультації – це важливо. Адже, коли виносяться питання на Публічну консультацію, це не лише просто питання для обговорення, це і можливість долучитися до прийняття рішення в громаді, висловити свою думку, позицію щодо питання, яке підіймається в Публічній консультації. Також Публічні консультації – це про комунікацію, це про те, що важливо обговорювати питання з громадою і говорити про те, чому питання виносяться на Публічну консультацію. І, звичайно, консультиватись з громадою», – каже Наталія Головач, регіональна координаторка ВІ “Активна Громада” у м. Рівному [41].

В мешканців Острозької громади цікавилися щодо того, на яку тему події молодь хотіла б ініціювати/організувати в Острозькій громаді у 2022 році, в рамках статусу «Молодіжна столиця – 2022» (див. Додатки 1-3).

Варто зазначити, що одним із основних інструментів, які застосовують органи місцевого самоврядування в реалізації молодіжної політики на регіональному рівні є місцеві програми, які містять якнайширший спектр заходів, що дозволяє задовольнити всі потреби молодих мешканців громад і регіонів. Звісно, якщо ці заходи підкріплені наявністю фінансового ресурсу.

Звісно, надзвичайно важливо, щоб місцеві цільові молодіжні програми були пов'язані з відповідними регіональними планами та планами стратегічного розвитку населених пунктів і містили нові напрямки співпраці з молоддю, підтримували молодіжні ініціативи та створювали відповідні умови для реалізації та соціалізації молоді.

Для кращого розуміння особливостей реалізації молодіжної політики в регіонах давайте проаналізуємо декілька цільових молодіжних програм сусідніх областей нашої держави.

1. Реалізація завдань у напрямках та здійснення відповідних заходів Рівненської обласної програми підтримки молоді на 2021 – 2023 роки “сприятимуть зменшенню бар’єрів щодо участі інститутів громадянського суспільства, насамперед молодіжних та дитячих громадських організацій, у формуванні та реалізації державної політики. А також забезпечать їх новими інструментами для участі молоді у вирішенні

суспільних проблем, одночасно передбачивши їх роботу з інформування молоді про свою діяльність щодо участі у реалізації державної політики у молодіжній сфері, консультування з молоддю щодо вдосконалення державної молодіжної політики, залучення молодих людей, які не є членами громадських об'єднань, до участі у програмах, проектах, заходах, що реалізуються на державному, регіональному та місцевому рівні і за підтримки органів державної влади та органів місцевого самоврядування”.

Саме для цього необхідно забезпечити участь та проведення заходів, спрямованих на формування системи підготовки фахівців, які працюють з молоддю, та молодіжних працівників в тому числі через програму «Молодіжний працівник», що і передбачено у заходах програми [42].

2. З метою сприяння реалізації дітьми своїх прав, передбачених Конвенцією ООН про права дитини, забезпечення можливості розбудови більш безпечних та стабільних умов розвитку молоді та громади загалом, у 2019 році Тернопільська міська рада підписала із Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) Меморандум про взаємодію в рамках глобальної ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді», що стало завершальним етапом у підготовці, яка включала розширене анкетування та проведення ситуаційного аналізу серед цільової аудиторії щодо становища дітей та молоді в громаді та дало поштовх для нових ініціатив.

Реалізується проект “Тернопіль - студентська столиця”, який об'єднує представників всіх вищих навчальних закладів громади, створено єдиний комунікаційний майданчик між міською владою та студентами. Регулярно відбувається нагородження активної молоді за різноманітними конкурсами, з міського бюджету оплачується навчання у магістратурі студентам, які подають заявку та готові працювати після завершення навчання у громаді [43].

3. Доволі високою якістю відрізняється з-поміж інших обласна цільова програма “Молодь Хмельниччина на 2022 - 2025 роки”, лейтмотивом якої виходячи з аналізу ситуації та перспектив розвитку молодіжної політики, зважаючи на мету, є: молодіжна політика - не напрям, а бачення; молода людина-- цінність; молодіжне середовище - головний учасник та споживач державної молодіжної політики, що бере

безпосередню участь в її формуванні, та має рівноправні доступні та прозорі можливості виявлення та представлення своєї позиції у житті власної громади, регіону, країни, світу.

Хмельничани визнають, що після завершення реформи децентралізації багато молодих людей знає, як написати молодіжний проєкт, провести цікавий захід і знайти для цього ресурс. Проте такі сплески активності переважно носять ситуативний характер і в більшості випадків стосуються молодих людей віком до 22-25 років, і частіше спостерігаються серед молоді, що є мешканцями міст. Але, як показують результати вищезгаданого соціологічного дослідження, лише 10-1290 молоді виявляють громадську активність. Водночас входити до складу молодіжних консультативно-дорадчих органів та впливати на формування молодіжної політики бажає лише 17,570 молодих людей. Молодь, маючи вагомий інтелектуальний потенціал, не вмотивована жити і працювати у своїй громаді. Звідси й інша проблема - значний відтік молоді з сіл та селищ - у міста, з малих міст - у міста-мільйонники, з України - за кордон. Основні причини пов'язані з працевлаштуванням та забезпеченням стабільного, у тому числі матеріального, добробуту молоді [44].

4. Луцька міська рада розширила межі впливу цільової програми і визначила, що Метою Програми співпраці з молоддю та соціальної підтримки дітей, жінок та сімей Луцької міської територіальної громади на 2021–2023 роки є забезпечення реалізації у Луцькій міській територіальній громаді державної молодіжної та сімейної політики “як одного з пріоритетних напрямків діяльності Луцької міської ради, спрямованого на створення сприятливих умов для життєвого самовизначення і самореалізації молодих людей, формування громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості, забезпечення правових, гуманітарних, економічних передумов та надання гарантій соціального становлення молодої особи” [45].

Відверто визначили посадовці у даній програмі і головні проблеми, стверджуючи, що демократичні процеси, що відбулися в Україні, зумовили збільшення кількості громадських організацій, які активно діють у напрямку участі громадян у процесі формування та реалізації в об'єднаних громадах державної політики з питань дітей та молоді, проте “на сьогоднішній день молодіжні громадські

організації не можуть повністю реалізовувати свої можливості без вагової підтримки державних та місцевих органів управління. Ця підтримка полягає у частковому бюджетному фінансуванні заходів молодіжних громадських організацій, наданні матеріальної бази та створенні механізму взаємодії та співпраці, а також реалізації програми заходів” [45].

Отже, зважаючи на вищевикладене зазначимо, що молодіжна політика, робота з молоддю має стати одним із пріоритетних напрямів роботи місцевих органів виконавчої влади, оскільки створення умов життєзабезпечення та розвитку молоді є умовою збереження кадрового потенціалу, що, в свою чергу, є основою економічної спроможності та перспективою подальшого розвитку об'єднаної територіальної громади.

2.3. Участь молоді в державотворчих процесах як один із інструментів реалізації молодіжної політики на регіональному рівні

Стаття 38 Конституції України регламентує, що “громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування” [58].

Сьогодні шляхом виборювання, здобуття та утвердження справжніх цінностей людства, що накопичувалися тисячоліттями незалежна Україна демонструє всьому світу не лише міць збройних сил, а також прагнення побудови демократичної, соціальної, правової держави, інтегрування її у світове співтовариство на паритетних засадах, формування суспільства, в якому існує пріоритет не держави, а насамперед людини.

Вітчизняний та міжнародний досвід свідчить, що демократичні перетворення в державі неможливі без участі громадян, а особливо молоді. Молодь є динамічною складовою сучасного українського суспільства. “Молодим людям належить реалізовувати започатковані в нашій державі реформи та розвинути їх до рівня системних соціально-економічних перетворень. Тому держава, визначаючи шляхи

становлення і розвитку суспільства, орієнтується передусім на молодь, чий потенціал і знання можуть стати запорукою прогресивного розвитку держави. Адже взаємини держави і молодого покоління не тільки віддзеркалюють труднощі та суперечності перехідного періоду нашої країни, а й впливають на перебіг соціально-економічних та політичних перетворень” [59].

Проблема залучення молоді до реалізації молодіжної політики на регіональному рівні зводиться до простого питання: як зберегти молодіжний потенціал та активізувати громадянську позицію молодого покоління? Реальність така, що більшість громад – лише спільноти, і питання для політиків полягає в тому, як залучити всі свої голоси до локальної демократичної системи. Так, С. Снісаренко зазначає, що “в країнах Європейського Союзу, в межах питання локальної демократії, цивільне законодавство вказує на те, що матеріальну основу розвитку територіальної громади становить економічний комплекс. Велику роль відіграє й ресурсний підкомплекс, тобто власність і ті права на неї, які залучили для вирішення місцевих завдань територіальні громади і комунальні органи. Поряд з економічним комплексом у країнах ЄС розвивається соціальний комплекс, головним призначенням якого законодавство організації визнає забезпечення доброти. Соціально побутове забезпечення у країнах ЄС, курс яких спрямований на розбудову держави «загального добробуту», включає житло, комунальне господарство, торгівлю, побутове обслуговування і благоустрій населених пунктів. Тому, одним із шляхів вирішення проблеми, можна зазначити соціально-економічний базис молоді в процесі формування інструментів та механізмів реалізації молодіжної політики” [60].

Відтак, в умовах децентралізації зростає роль виконавчих органів об’єднаних територіальних громад у визначенні напрямів та забезпеченні реалізації молодіжної політики. Одна з найважливіших умов успішної децентралізації – це коли мешканці громади розуміють, що добробут та розвиток території залежить насамперед від їхніх дій та ініціатив. Важливу роль у напрямі «переформатування» мислення та сприйняття власної значимості у громаді відіграють представники молодого покоління як найбільш освічена та енергійна частина населення громад.

Для реалізації такого механізму молодіжної політики в окремих програмах підтримки молоді визначаються їх спрямування, зокрема, одним із основних таких напрямів є залучення молоді до роботи в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, що передбачає:

розширення просвіти молоді з питань державного управління, державної служби;

удосконалення системи добору соціально активної, талановитої молоді для навчання в освітній галузі «державне управління», стажування в місцевих органах виконавчої влади з подальшим залученням до роботи на державній службі та до кадрового резерву цих органів;

сприяння діяльності координаційних рад з питань молодіжної політики; підтримку спільних програм молодіжних громадських організацій та органів виконавчої влади, спрямованих на стажування, здобуття фахових навичок, залучення молоді до роботи в органах державної влади;

впровадження позитивного зарубіжного досвіду роботи з молодими державними службовцями.

Ефективна участь молоді у державотворчих процесах полягає у створенні можливостей для молодих людей брати участь у розробці державної політики та розвитку послуг і програм. Ці можливості створюються шляхом впровадження ряду формальних та неформальних механізмів участі молоді: від молодіжних консультативних груп до фокус-груп, від постійної консультаційної роботи до підтримки проектів, що реалізуються молоддю.

Є багато причин для залучення молоді до прийняття рішень.

1. Залучення молоді до прийняття рішень – це право. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини в 1991 році. Відповідно до статті 12 Конвенції всі молоді люди віком до 18 років мають право брати участь у прийнятті рішень, право вільно висловлювати свої думки, а органи державної влади та місцевого самоврядування враховувати думки молоді в рішеннях, що їх стосуються, а також отримувати та надавати інформацію.

2. Залучення молоді до прийняття рішень – це ухвалення ефективніших рішень як для молоді, так і для громади в цілому. Консультуючись з молоддю при розробці програм чи політики органи державної влади та місцевого самоврядування з більшою ймовірністю ухвалюють ефективне рішення, не витрачаючи час і гроші на послуги, якими молодь не захоче користуватися.

3. Залучення молоді до прийняття рішень зміцнює спроможність громади. Залучення молоді до прийняття рішень – необхідна умова для розвитку активної громадянської позиції, оскільки вона врівноважує соціальні права молодих людей та їхні обов'язки. Оскільки молодь становить значну частину населення, то її залучення у процеси прийняття рішень створить ширшу базу активних громадян і більш сильні та інклюзивні громади. За згаданим вище дослідженням майже 52% молодих людей готові особисто долучатися до ініціатив у громаді. І це вагомий показник того, що молодь хоче змінювати своє життя та життя своїх громад.

4. Залучення молоді до прийняття рішень сприяє позитивному розвитку молоді. Молоді люди, яким надається залучені до прийняття рішень, більш вмотивовані та впевнені у собі, здійснюють позитивний вибір кар'єри, відповідальні за своє майбутнє.

5. “Залучення молоді до прийняття рішень збільшить довіру до влади. Залучення молоді до прийняття рішень допоможе подолати бар'єри між органами державної влади та місцевого самоврядування та молоддю, покращить ставлення до молоді та створить більшу обізнаність щодо питань молоді. Варто зазначити, що найбільш актуальним документом державної молодіжної політики є затверджена Розпорядженням КМУ № 1669-р в грудні 2020 року Концепція Державної цільової соціальної програми “Молодь України! на 2021–2025 роки” [60].

З метою ефективного залучення молоді до прийняття рішень органам державної влади та місцевого самоврядування доцільно звернути увагу на основні моделі залучення молоді до прийняття рішень та залучення до державотворчих процесів, основна мета яких посилення участі молоді. Дані моделі можуть допомогти здійснювати оцінку залучення молоді до суспільного життя чи діяльності інститутів

громадянського суспільства. Дані моделі можна використовувати як окремо, так і разом. Їх основні характеристики наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Основні моделі залучення молоді до державотворчих процесів

№ п/п	Назва моделі	Основна характеристика моделі
1.	«Сходи участі громадян» Шеррі Арнштейна	Основна теза, яку виділяє автор – це участь громадян у демократичних процесах вимагає перерозподілу влади. У формулюванні Арнштейна участь громадянина – це влада громадян.
2.	«Сходи участі» Роджера Харта	Широко використовується у галузі розвитку дитини, освіти, громадянської участі та прийняття демократичних рішень. Вона описує 8 рівнів прийняття рішень, контролю та влади, яка може бути надана дітям та молоді
3.	«Шлях до участі» Гаррі Шиєра	Дозволяє оцінити готовність та рівень участі молоді поза окремими проектами. Вона описує п'ять етапів участі дітей, молоді, керівництва в прийнятті рішень в організаціях та громадах.

№ п/п	Назва моделі	Основна характеристика моделі
4.	Модель залучення молоді розроблена Міністерством молоді та спорту України у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні	У даній моделі велика увага приділяється співпраці суб'єктів, які взаємодіють із молоддю, залучають молодих людей до ухвалення рішень, а також формують активну життєву позицію молоді. Співпраця між молодими людьми і суб'єктами молодіжної взаємодії, відповідно до моделі участі молоді, відбувається залежно від рівня молодіжної активності і може мати як односторонній вплив, так і двосторонню партнерську взаємодію

* складено автором на основі [60].

Для активного залучення молоді до процесів державного будівництва та розбудови громадянського суспільства варто залучати різного роду заохочення, мотиваційні заходи та стимулювання суспільної й громадської активності молодого покоління. Як такого роду заходи можуть бути запропоновані конкурси проектів, реалізація яких фінансуватимуться з державного бюджету, премії Президента, уряду, парламенту або органів місцевого самоврядування, які присуджуються молодим людям за особливі досягнення, активність та ініціативність, а також гранти органів влади для обдарованої молоді.

“Говорячи про взаємодію молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування, ми можемо виділити два ключові поняття – участь (Participation) та залучення (Engagement). Участь молоді означає володіння правами, засобами, інструментами і можливостями щодо впливу на ухвалення рішень, а також участь у різноманітних заходах та процесах для розвитку суспільства.

Тобто наголос робиться на можливості мати вплив та нести відповідальність за дії та рішення, які впливають на життя молодих людей. Тоді як залучення молоді насамперед має на увазі включення молодих людей до життя громади, області,

регіону, держави або міжнародної спільноти завдяки діалогу, партнерству, можливості ухвалювати рішення та іншим механізмам взаємодії. При цьому залучення, на відміну від участі, не завжди дає можливість безпосередньо впливати на процес ухвалення рішень та вибору пріоритетів” [61] .

Свій внесок у реалізацію державної молодіжної політики через інструмент участі молоді в державотворчих процесах на регіональному рівні прагне зробити Острозька міська рада, на прикладі якої можна прослідкувати позитивні зрушення у процесі «омолодження» не лише інституцій для прийняття рішень, а й кадрового складу виконавчого комітету. Зараз у складі міської ради працює 25% молоді від її загальної кількості. Поступово йде процес «омолодження» управління, відділах та інших структурних підрозділах.

Вагомим інструментом вирішення питання забезпечення місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування висококваліфікованими фахівцями є стажування, яке проводиться з метою набуття практичного досвіду, перевірки професійного рівня та ділових якостей. Результати стажування використовуються при зарахуванні до кадрового резерву для державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Виконавчий комітет працює над підвищенням фахового рівня молодих працівників. Кращих з них рекомендовано до вступу в виші для здобуття фахової управлінської освіти.

Через недовіру населення до сучасних політиків, українська державність зараз потребує нових сил. Саме тому необхідно залучати молодь до процесів державотворення та оновлювати кадровий склад у владних структурах. “Для активізації впливу молоді, молодіжних об’єднань на державотворчі процеси в Україні необхідно: посилення просвітницької роботи серед молоді щодо роз’яснення принципів, завдань державної молодіжної політики; підвищення громадської ініціативи молоді, її професіоналізм; збільшення представництва молоді на службі в органах державної влади, омолодження їх кадрового складу; підготовка високопрофесійних державних службовців; створення умов для професійного зростання перспективних молодих державних службовців; сприяння налагодженню співпраці молодіжних громадських організацій із засобами масової інформації;

сприяння розвитку конструктивної співпраці місцевих органів влади з молодіжними громадськими організаціями; залучення молодіжних громадських організацій до роз'яснення та реалізації державної політики через проведення зустрічей, семінарів, круглих столів тощо. Також не слід забувати і про те, що майбутнє місцевої демократії та сталий розвиток громад значною мірою залежить від того, наскільки сьогодні молоді фахівці будуть спроможні сприйняти накопичений управлінський досвід та, враховуючи європейські стандарти, здійснювати управління процесами місцевого розвитку” [59].

Резюмуючи, можна сказати, що одним із найважливіших інструментів стимулювання та активізації участі молоді у державотворчих процесах та діяльності інститутів громадянського суспільства є державна молодіжна політика, в межах якої можуть діяти державні, регіональні та місцеві програми молодіжного спрямування та реалізовуватися заходи, які залучатимуть молодь до прийняття управлінських рішень в різних галузях.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В ПЕРІОД ОСОБЛИВИХ УМОВ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

3.1. Молодіжні ради як дієвий інструмент застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні

У Переглянутій Європейській хартії участі молоді в місцевому та регіональному житті звертається увага на те, що для підтримки участі молодих людей мають бути створені певні структури, яким повинна надаватися підтримка, – це молодіжні парламенти, молодіжні ради, молодіжні форуми тощо [46].

З метою залучення молоді до ухвалення управлінських рішень з молодіжної проблематики та здійснення контролю за їх виконанням на регіональному рівні діють консультативно-дорадчі органи та громадські ради з питань молодіжної політики, органи молодіжного та студентського самоврядування. Діяльність молодіжних консультативно-дорадчих органів регулюється типовим положенням про молодіжні

консультативно-дорадчі органи, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України [47].

Якщо ж вийти за межі законодавства у площину практичну, стає зрозумілим, що молодіжні ради, як консультативно-дорадчі органи, не є чимось новим для України. Проте, саме реформа децентралізації стала каталізатором створення таких рад чи не у кожній громаді. Звичайно, десь вони працюють лише “на папері”, а подекуди замінюють собою виконавчі органи ради, на які покладено реалізацію молодіжної політики. Слід розуміти, що розвиток молодіжних рад – це не справа одного дня чи року, а системний процес.

Молодіжна рада то колектив молодих людей, обраних в демократичних виборах, які були покликані через місцеве самоврядування до репрезентації молоді з даної території, консультування рішень, що стосуються молоді тих, що піднімаються через самоврядування, заяви потреб і проблем молоді також реалізації власних ініціатив на користь місцевої спільноти. Молодіжна рада то спосіб на громадянську освіту на практиці - через дію [49].

Основним меседжом для визначення необхідності створення молодіжної ради можна вважати “Якщо у громаді є Молодіжна рада, то скоріш за все, місцева влада готова до системної та прозорої молодіжної політики. А це означає, що громада не помилилась на останніх виборах” [50].

І справді - це так. Адже молодь, особливо в період реформ, потребує формування і розвитку притаманних цьому періоду навичок. А задля задоволення цих потреб і створюються молодіжні ради на регіональному рівні. Отож, продемонструємо ці особливі потреби на рисунку 1.1.

- Рисунок складено на основі [50].

Отже, отримуючи запит від молодіжної частини мешканців територіальної громади ініціативні групи як представників громадськості так і органу управління адміністративно-територіальним утворенням приймають рішення щодо створення молодіжної ради, яка і буде покликана задовольняти вищезгадані потреби, формуватиме і розвиватиме навички молоді, реалізуючи таким чином молодіжну політику на регіональному рівні.

Саме таку позицію озвучив Олександр Ярема, заступник міністра молоді та спорту України: “Сьогодні Україна реформується. Наш шлях розвитку молодіжної політики - створення можливостей для молодої людини бути успішною, знаючою та значущою. Особливо важливо звернути увагу на малі громади, які мають можливість

і шанс збудувати систему роботи з молоддю для розвитку сільських територій. Я рекомендую інструмент молодіжних рад для громад, які думають на 5-10 років наперед, які прагнуть розвиватися”.

Найкраще зрозуміти суть, процес створення та необхідність функціонування молодіжної ради в умовах завершення реформ можна на практичному прикладі уже знайомої нам Острозької міської територіальної громади.

Отож, стартом для початку роботи над створенням у громаді (на той час - місті) такого інструменту молодіжної політики як молодіжна рада був моніторинг Української Гельсінської спілки з прав людини “Місцевий індекс прав людини: інноваційний інструмент посилення правової спроможності громади”, який вказав на певні недоліки в тому числі і в рамках реалізації молодіжної політики.

Тодішні очільники громади зрозуміли, що кожна місцева програма повинна затверджуватися з пріоритетною ціллю забезпечення прав людини в тій чи іншій сфері. І найперше, до розроблення та моніторингу процесу реалізації кожної програми необхідно залучати громадскість або надавати актуальну можливість мешканцям вносити свої пропозиції та розглядати їх.

Виходячи з таких вагомих аргументів, 30 листопада 2018 року Острозькою міською радою було прийнято рішення № 804 “Про утворення Молодіжної ради при Острозькій міській раді”, яким також затверджено і Положення щодо її діяльності.

Оскільки Острог - унікальне містечко з багатою культурно- історичною спадщиною, зокрема, і наявністю на його території найстарішого у Східній Європі навчального закладу, то і склад молодіжної ради виявився неординарним, і формується з представників:

- 5 представників від закладу вищої освіти, які делеговані студентським самоврядуванням Національного університету «Острозька академія» до складу Молодіжної ради;

- 5 представників від закладів загальної та середньої освіти, які делеговані учнівським парламентом міста Острога;

- 5 представників від громадських організацій та ініціатив, що провадять свою діяльність для молоді міста Острога.

Отож, сформувавши і затвердивши молодіжний колегіальний консультативно - дорадчий орган Острозька міська рада зробила величезний крок уперед у відносинах “влада - молодь”, надавши останній надзвичайно широкі повноваження в реалізації державної молодіжної політики в регіоні. Адже, насамперед, відтепер, молодіжна рада має такі права: утворювати постійні та тимчасові робочі органи (комітети, комісії, експертні групи) відповідно до напрямів роботи, у разі необхідності, залучати до участі у них посадових осіб структурних підрозділів, депутатів, членів виконавчого комітету Острозької міської ради, наукових установ та громадських організацій (за погодженням з їх керівниками); одержувати у встановленому порядку необхідну для діяльності інформацію та матеріали; вносити міському голові, постійним комісіям Острозької міської ради пропозиції з питань суспільного становища, правового та соціального захисту молоді та реалізації молодіжної політики у місті Острозі, що потребують прийняття відповідних розпоряджень міського голови, рішень Острозької міської ради та виконавчого комітету Острозької міської ради; здійснювати громадський контроль за виконанням прийнятих рішень стосовно питань, котрі впливають на життя молоді міста, як місцевої ради, так і її виконавчих підрозділів і виконавчого комітету; складати та вносити пропозиції до проектів рішень міської ради для подання їх відділом з питань молоді та спорту з питань, що впливають на життя молоді міста; аналізувати проекти рішень Острозької міської ради, її виконавчого комітету, які впливають на життя молоді міста Острога, на їх відповідність державній та міській молодіжній політиці; організовувати конференції, збори, семінари, диспути та інші відповідні заходи з питань реалізації молодіжної політики” [51].

Таке бачення перспектив реалізації молодіжної політики в Острозькій громаді було далекоглядним. Адже такий інструмент застосування механізмів реалізації, як молодіжна рада, докорінно змінив саме бачення розвитку громади.

Молодь, відчувши можливість бути причетним до управління містом і громадою перетворилася на невичерпне джерело ідей і можливостей для їх реалізації.

Результатом цього, стала перемога міста у Національному конкурсі “Молодіжна столиця України 2022”.

Перемога в конкурсі «Молодіжна столиця України» — це не лише зростання уваги до громади майбутніх студентів, туристів та інвесторів, співпраця з молодіжними столицями Європи і Всеукраїнський молодіжний форум з тисячею учасників та півмільйонним фінансуванням від організаторів, а й доказ того, що молодь через надані їй можливості управління громадою здатна її змінити та удосконалити.

Отже, враховуючи усе вищевикладене, варто зазначити, що такий дієвий інструмент застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні як молодіжна рада здатен трансформувати ключові проблеми молоді на кшталт: відсутність просторів для зустрічі молоді, відсутність кадрів для молодіжної роботи або їх низький кваліфікаційний рівень, застарілі або недієві форми та методи роботи з молоддю, слабка інформаційна підтримка молодіжних заходів (організатори або не вміють або ігнорують потребу широкого інформування через сучасні канали), брак політичної волі (розуміння потреби) провадити системну молодіжну політику у розуміння того, що:

форма в сучасному світі часто зумовлює зміст. Молодь потребує сучасних просторів (середовища) для того щоб збиратись, комунікувати, працювати над індивідуальними чи спільними проектами;

залучення молоді до спільної роботи на благо громади (при ефективному інформуванні) як наслідок може полегшити замученість молоді до прийняття рішень у сфері молодіжної політики (за наявності політичної волі місцевої влади).

3.2. Переформатовані молодіжні центри як основа молодіжної інфраструктури та осередок національно - патріотичної роботи з молоддю на регіональному рівні

“Особливим пріоритетом молодіжної політики в Україні є розвиток мережі молодіжних центрів та просторів європейського зразка, які по своїй суті є осередками практичної роботи з молоддю. Це унікальні установи, що сприяють розвитку молодих людей, громадянській освіті, популяризації здорового способу життя, волонтерства, молодіжному підприємництву, підвищенню рівня мобільності молоді тощо. Їх

напрями роботи формуються відповідно до потреб та інтересів молодих людей конкретного населеного пункту” [52].

Повернувшись до історичних джерел, слід зауважити, що 1971 році при ЖЕКах і домоуправліннях в Україні були створені перші підліткові клуби (аналог європейських молодіжних центрів).

Держава прагнула не просто забрати підлітків з вулиці, а й усебічно їх розвинути шляхом організованого дозвілля. Система фінансувалась за рахунок на 2% від сплати кожного мешканця за комунальні послуги. Сьогодні ж клубна система втратила чітко сформульовані цілі, педагогів, дітей, а також матеріально – технічну базу та приблизно 70-80% приміщень.

У 2003 році в Україні було 1656 підліткових клубів, а у 2007 – уже 1506. Сьогодні їх залишилось близько 1000 і ще близько 100 створені за ініціативи громадських організацій. Окрім цього, 17 обласних молодіжних центрів виникли за ініціативи обласних рад та державних адміністрацій (насправді ж молодіжні центри, передбачені Законом, змінюють статuti і перетворюються на обласні молодіжні центри).

Сьогодні молодіжні центри та клуби фактично перебувають у сфері управління Міністерства молоді та спорту України. Проте формально не регламентує жоден документ. На практиці підлітковими клубами керують комунальні підприємства, структурні підрозділи з питань молоді, освіти, культури місцевих державних адміністрацій або інші відомства.

Як зазначалося вище, нині “в Україні вже діє кількaсот молодіжних центрів і просторів різної форми власності, у тому числі утворених на базі закладів освіти, культури, спорту. Такі молодіжні хаби, платформи та коворкінги успішно працюють у більшості обласних центрів України, а також активно розвиваються в маленьких містах і селах України” [52].

Звичайно, важливим на сьогодні є не тільки забезпечення координації молодіжної роботи, але й активне залучення молоді до життя місцевих громад, тому одним із шляхів реалізації молодіжної політики є створення молодіжного

центру/молодіжного простору, який надавав би необхідні для молоді послуги, можливості всебічного розвитку та проведення вільного часу.

Молодіжний центр – одна з форм організації молодіжної роботи, що дає можливість молоді розділити дозвілля з іншими, задовольнити свої інтереси та розвинути власні таланти. В інтересах центру – залучити своїми пропозиціями як можна більше молодих людей, а це можливо тільки тоді, коли діяльність центру дійсно орієнтована на інтереси окремих учасників і груп в цілому, коли надані різні можливості організації дозвілля, здійснюється організація та планування діяльності цільових груп і існує можливість реалізації власних проєктів.

Виходячи з цього, можна виділити дві основні умови, необхідні для дієвого функціонування молодіжного центру: розуміння запитів цільової групи та володіння варіантами організації дозвіллевої діяльності.

Робота молодіжних центрів регулюється Типовим положення про молодіжний центр, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 1014 від 20 грудня 2017 р.

Відповідно до Типового положення молодіжний центр – “це установа, що утворюється для вирішення питань соціального становлення та розвитку молоді.

Метою діяльності центру є:

- сприяння соціалізації та самореалізації молоді;
- інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу;
- національно-патріотичному вихованню молоді;
- популяризації здорового способу життя молоді;
- працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву;
- забезпеченню громадянської освіти молоді та розвитку волонтерства; підвищенню рівня мобільності молоді” [52].

Засновниками молодіжних центрів комунальної форми власності можуть бути органи місцевого самоврядування, центрів приватної форми власності – юридичні та/або фізичні особи. Центри приватної форми власності у своїй діяльності можуть

використовувати Типове положення. Центри комунальної форми власності утворюються в установленому законодавством порядку, насамперед, на базі існуючих установ, які працюють з молоддю, виходячи з потреби конкретного регіону, а у разі відсутності таких установ – шляхом утворення нових центрів.

Створення молодіжного центру може відбуватися на базі об'єктів існуючої молодіжної або соціальної інфраструктури, які не використовуються або мало використовуються населенням територіальної громади. Такий молодіжний заклад може діяти у будь-яких наявних населеному пункті об'єктах: клуб, бібліотека, виконком, заклад загальної середньої освіти, структури з працевлаштування та запобігання безробіттю серед молоді, молодіжний заклад оздоровчо-лікувального характеру, спортивний заклад, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо. Водночас досвід діяльності молодіжних центрів в Україні показує, що окреме приміщення, розташоване у доступному та досяжному для молоді місці, є однією з умов ефективної молодіжної роботи.

“Основними завданнями центру є:

- 1) утвердження громадянської позиції, духовності, моральності, національно-патріотичної свідомості та формування у молоді сімейних, національних і загальнолюдських цінностей;
- 2) популяризація стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні, освітньої філософії та підходів відповідно до рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу;
- 3) створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та лідерських якостей у молоді;
- 4) популяризація здорового способу життя молоді;
- 5) сприяння працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву;
- 6) забезпечення розвитку міжнародного молодіжного співробітництва та міжрегіональної взаємодії молоді в Україні, сприяння волонтерській діяльності та мобільності молоді.

Напрями роботи молодіжного центру формуються відповідно до потреб та інтересів молодих людей конкретного населеного пункту” [52].

Згідно з дослідженням ДУ “Державний інститут сімейної та молодіжної політики”, в умовах децентралізації істотно зростає значення інфраструктури молодіжної роботи, оскільки виконавчі органи територіальних громад мають самостійно визначати пріоритети своєї роботи і щодо молодіжного напрямку, керуватися Переглянутою Європейською хартією участі молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях (2003 р.), яка визначає пріоритетом місцевої молодіжної політики громадське залучення та соціальну активність самої молоді в ухваленні рішень та їх реалізації в територіальних громадах).

Проте реалізація молодіжної участі в розбудові громад потребує розширення повноважень виконавчих органів ТГ, зокрема щодо посилення та координації міжвідомчої (між спеціалістами різних сфер державного управління – освіти, культури, соціальних служб тощо) та міжсекторальної (співпраця з недержавними секторами – ГО, бізнесом тощо) взаємодії. Утім на практиці така взаємодія часто ускладнена різницею пріоритетів окремих відомств і секторів, ефективно узгодити яку можливо лише за наявності в громадах достатньої молодіжної інфраструктури, здатної підтримувати діючі та створювати нові осередки молодіжної роботи з підготовленими молодіжними працівниками.

У цьому зв’язку, Мінмолодьспорт акцентує увагу територіальних громад на важливості залучення молоді до розроблення й ухвалення рішень, підтримки молодіжних ініціатив, сприяння створенню молодіжних громадських організацій, набуття молоддю компетентностей у системі неформальної освіти, зокрема шляхом реалізації програми «Молодіжний працівник», розвитку молодіжної інфраструктури (у тому числі молодіжних центрів) тощо.

Роль останніх особливо зростає в умовах децентралізації, адже вони стають ядром молодіжної інфраструктури громад.

Метою діяльності таких центрів є сприяння соціалізації та самореалізації молоді, інтелектуальному, моральному, духовному розвитку, реалізації її творчого потенціалу та. чи не найголовніше - національно-патріотичному вихованню.

Яскравим прикладом діяльності молодіжного центру, спрямованого на надактуальне нині національно-патріотичне виховання можна вважати Рівненський обласний молодіжний пластовий вишкільний центр.

“Комунальний заклад “Рівненський обласний молодіжний пластовий вишкільний центр” Рівненської обласної ради було створено 1 січня 2020 року. Заклад поєднав у собі два відділи – розвитку пластового руху та розвитку молодіжної політики.

Центр формує комфортний та безпечний простір можливостей для молоді, використовуючи пластову (скаутську) методику” [52].

Основними принципами його роботи є екосвідомість, відкритість, відповідальність.

Історичною віхою для Пласту стало відкриття 15 травня власної оселі з укомплектованими класами для навчання, тренінгів, теоретичних та практичних занять, їдальнею, з впорядкованою територією, пластовою атрибутикою. Оселя отримала назву „Волошки“ від назви населеного пункту, де вона розташувалася і стала реально діючим молодіжним центром.

Її створили на базі школи, а присвятили відкриття оселі 90-річчю Великого пластового злету, що відбувся на Волині в 1927 році, та 105-ій річниці з дня першої Пластової присяги.

На місці нинішньої пластової оселі «Волошки» раніше була малокомплектна школа. Її реорганізували, а приміщення віддали позашкільному навчальному закладу. В підсумку створили умови, аби діти могли таборувати та вчитися пластовому руху. Нині ж заклад перебуває на балансі обласної ради. В умовах децентралізації все майно і установи передавалися в місцеві громади, вирішили створити обласний пластовий центр, передати це майно обласному центру і вже на території Рівненської області поширювати цей рух, розвивати. В цілому бюджет пластового центру складає близько 3 млн.грн на рік [54].

Загалом, таких молодіжних центрів по всій Україні достатньо, аби дати можливість новостворених громадам в сучасних умовах ефективно реалізовувати

молодіжну політику, створивши молодіжну інфраструктуру на основі наявних або нових молодіжних центрів.

З цією метою, у 2019 році під егідою Міністерства молоді та спорту України було засновано державну установу «Всеукраїнський молодіжний центр» для розвитку неформальної освіти та покращення молодіжної роботи в молодіжних центрах України.

Адже, як вже зазначалося раніше, у результаті реформи децентралізації в Україні новостворені громади отримали додаткові обов'язки та завдання у сфері молодіжної політики. Міністерство молоді та спорту України наголошує на тому, що в контексті децентралізації головним кроком, який свідчить про здатність громади до проведення молодіжної політики, є створення молодіжного центру / молодіжного простору.

Зростання інфраструктури молодіжної роботи в Україні, зокрема, кількості молодіжних центрів, а також необізнаність молодих людей про діяльність молодіжних центрів України потребують залучення до роботи в молодіжних центрах кваліфікованих працівників та працівниць, які б створювали освітні програми, підґрунтям яких є підхід на основі громадської участі молоді та неформальної освіти.

Проект «Молодь за демократію в Україні» спрямований розв'язати ці проблеми за допомогою досліджень, зміцнення потенціалу, консультативних та допоміжних семінарів з питань потреб персоналу обраних молодіжних центрів разом з переглядом та розробленням національних стандартів та рекомендацій.

Основним компонентом проекту «Молодь за демократію в Україні» є активізація молодіжних центрів та молодіжна робота.

“Ціллю проекту є заохочення молодіжних центрів та молодіжних організацій до перегляду підходів для забезпечення того, щоб їхні стратегії задовольняли потреби молодих людей та відповідали стандартам Ради Європи з молодіжної громадської участі та молодіжної роботи. Від молодіжних центрів очікується, зокрема, внесок щодо втілення принципів Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті” [55].

Уніфікувати поняття молодіжного центру неможливо. У різних містах – різні установи, кожна з яких враховує інтереси молоді, виконує певні функції та виглядає відповідно місцевим потребам та запитам. Але на законодавчому рівні існують рекомендації щодо того, яким має бути молодіжний центр. Ці рекомендації містяться у двох документах: “Національний знак якості та критерії якості для молодіжних центрів” й “Знак якості Ради Європи для молодіжних центрів”.

“Відповідати європейським стандартам знаку якості можуть не всі українські молодіжні організації, а от національному – цілком, бо він повністю адаптований до наших реалій.

Чітких критеріїв щодо того, яким має бути МЦ, немає. Але є загальні стовпи, які важливо враховувати під час створення молодіжного простору.

Все має бути погоджено з молоддю. Вона повинна брати участь у створенні та діяльності центру й давати поради у питаннях його майбутньої діяльності. Це особливо добре вдається, коли МЦ має наглядову раду або дорадчий орган

Важливий пункт – користь для громади. Якщо вона говорить, що молодь у певному районі має, наприклад, проблеми з алкоголем, то центр зобов’язаний реагувати й будувати свою роботу у векторі розв’язання цієї проблеми

У молодіжних центрах мають працювати професіонали, якщо його мета – виховання цінностей у молоді. Відсутність навчених молодіжних працівників – проблема сьогодення. Українські вищі навчальні заклади не надають можливості опанувати пов’язану із цією сферою професію. Але існує програма «Молодіжний працівник» та матеріали для самонавчання

Контент, форма й наповнення центру повинні бути сучасними та стильними. Без молодих людей неможливо створити гарний та дієвий дизайн, бо тільки вони розуміють, де їм буде комфортно” [55].

Підсумовуючи усе вищенаведене варто відзначити, що молодіжні центри в сучасних умовах якраз і мають бути децентралізованими місцями, де молодь з різних середовищ та груп може збиратись, формувати проекти і вирішувати питання розвитку молодіжної політики.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення теоретико-методологічним обґрунтуванням самого поняття та запропоновано шляхи удосконалення механізмів реалізації молодіжної політики на регіональному рівні.

Опрацьована бібліографічна база та практичні приклади реалізації механізмів державної молодіжної політики в окремих громадах мають теоретичне та емпіричне значення та дають змогу сформулювати окремі висновки та пропозиції.

1. Аналізуючи теоретичні засади поняття “державна молодіжна політика” визначено її походження, суть та організаційно-правовий механізм здійснення. Варто зазначити, що з ряду причин і обставин державна молодіжна політика як соціально-економічний, політичний феномен об’єктивно існує в будь-якому суспільстві.

Центральною з таких обставин є та, що молодь має статус особливої, неповторної соціальної групи, яка суттєво відрізняється від усіх інших. У кожній країні, за всіх загальних обставин і характеристик, молодіжна політика, найперше державна, має свої характерні особливості. Це пов’язано з історією, традиціями, культурою даної країни, особливостями її геополітичного розташування, соціальним складом населення тощо.

“Регіональний рівень відповідає за реалізацію молодіжної політики в рамках підходів, запропонованих на національному рівні, зокрема в межах Державної цільової соціальної програми "Молодь України". На своєму рівні також можуть бути розроблені та ухвалені регіональні програми, орієнтовані на потреби молоді, з урахуванням місцевих особливостей.

Головними інструментами реалізації молодіжної політики на регіональному рівні в умовах децентралізації може виступити громадська рада як консультативно-дорадчий орган при обласній державній адміністрації, де може працювати комітет з питань молоді та яку представники місцевих громад використовуватимуть як платформу для обміну думок, напрацювань і досвіду, у тому числі для вироблення стратегії розвитку та пріоритетів молодіжної політики на регіональному рівні, коли необхідно продумати не тільки діяльність, але й фінансування на її здійснення

(державний/регіональний/місцевий бюджет; залучення донорських коштів, залучення коштів бізнес-структур, що працюють на місцевому рівні).

2. Процес децентралізації влади в Україні переміщує акцент з централізованого управління на місцеве самоврядування, визначає пріоритет громадського залучення та соціальної активності молоді, формує новий підхід організації діяльності – від "роботи з молоддю" до "молодіжної участі".

Організаціями та установами, які можуть залучатися до реалізації молодіжної політики на регіональному рівні, є центри зайнятості, заклади освіти, культури, спорту, дозвілля, державні, комунальні установи та центри надання адміністративних послуг, молодіжні центри, громадські об'єднання та міжнародні фонди, молодіжні громадські організації/лідери/активісти та соціально-відповідальний бізнес" [57].

3. Дослідивши сучасний стан реалізації механізмів молодіжної політики в Україні, ми можемо стверджувати, що взаємовідносини «держава-молодь» розвиваються та набувають більш конструктивного характеру з року в рік, але все ще потребують удосконалення й реформування.

Головними завданнями державної молодіжної політики, особливо на регіональному рівні є координація зусиль соціальних інститутів, суспільних організацій, що співпрацюють із молоддю; дослідження умов життя й розвитку молодого покоління, а також створення умов для зміцнення правових і матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян для повноцінного їх становлення й розвитку; сприяння реалізації творчих можливостей молодих людей, заохочення їхніх ініціатив та активності в питаннях національного й культурного відродження країни, розвитку традицій і національної свідомості; залучення молодих спеціалістів до покращення економічного розвитку держави; гарантія соціальних послуг із фізичного та духовного розвитку, професійної підготовки й виховання, розвитку компетентностей кожної молодої людини.

4. Особлива роль органів місцевого самоврядування у впровадженні механізмів реалізації молодіжної політики держави з врахуванням особливих умов їх функціонування характеризується тим, що децентралізація передбачає збільшення

відповідальності на місцях, перегляд можливостей для реалізації молодіжної політики на місцевому рівні, відповідно функцій основних гравців.

“При цьому, з урахуванням того, що територіальні громади мають різні можливості, вони не є рівномірними. Якщо центр громади знаходиться в місті або великому селищі, то вже наявною є інфраструктура для молодіжної політики. Якщо це територіальна громада іншого рівня, то в ній може бути відсутня необхідна інфраструктура і перед громадою стоїть завдання, як використати існуючу інфраструктуру гуманітарної сфери для реалізації молодіжної політики, кого залучати до її реалізації і на яких умовах. Це передбачає підтримку та розвиток діючих і створення нових молодіжних центрів та запровадження діяльності висококваліфікованих молодіжних працівників на рівні громад” [57].

5. Одним із найдієвіших інструментів застосування механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні є молодіжні ради. За інформацією Міністерства молоді та спорту України, станом на 16.11.2021 року в Україні таких консультативно-дорадчих органів молоді налічується 334. Усі вони мають різні положення, структуру та потенціал. Такі молодіжні ради утворені при місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування.

З метою просування та захисту прав молоді по всій Україні та на міжнародному рівні діє Національна молодіжна рада України, яка є громадською спілкою, що об'єднує більшість молодіжних громадських організацій в Україні.

Національна молодіжна рада України створена у 2015 р. провідними національними та міжнародними молодіжними організаціями. На першому етапі свого існування до складу Національної молодіжної ради України входили лише національні молодіжні організації. Щоб представляти інтереси молоді по всій Україні необхідно було об'єднати організації у різних регіонах. Так почалась розбудова мережі відокремлених підрозділів Національної молодіжної ради України, що триває і досі.

6. Основою молодіжної інфраструктури та осередком практичної роботи з молоддю, зокрема у сфері національно - патріотичного виховання на регіональному рівні у сучасних умовах є молодіжні центри.

Прикладом співпраці та координації діяльності на благо молоді повинен стати знак якості Ради Європи для молодіжних центрів, визнаний у Рекомендації CM/Rec(2017)4 «Про молодіжну роботу» Комітету міністрів Ради Європи державам-членам як приклад успішної практики. Отримавши знак якості європейського зразка, українські молодіжні центри зможуть інтегруватися до європейської мережі, що дасть можливість не тільки обмінюватися досвідом, але й реалізовувати спільні проєкти та отримувати додаткові кошти. Концепція знаку якості означає, що молодіжний центр є активною складовою місцевого співтовариства, створює партнерські відносини з місцевими органами влади, відіграє провідну роль у розробці та реалізації молодіжної політики, а також в обміні прикладами з практики на європейському рівні. Очікується, що центр, який матиме знак якості, стане джерелом передової практики та провідною силою у вдосконаленні молодіжної роботи на місцевому, регіональному та національному рівнях.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> (дата звернення 15.09.2022).
2. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text> (дата звернення 15.09.2022).
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 05 лютого 1993 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення 18.09.2022).
4. Національна молодіжна стратегія до 2030 року, Затверджена Указом Президента України 12 березня 2021 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13> (дата звернення 25.09.2022).
5. Інтернет-енциклопедія Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C> (дата звернення 02.09.2022)
6. Социология молодежи / под ред. проф. В. Т. Лисовского. Санкт-Петербург, 1996.
7. Кон И. С. Краткий словарь по социологии. Москва, 1998.
8. Головенько В. А. Молодіжна політика як важлива складова суспільного розвитку. URL: www.ief.org.ua/Dok/Holovenko2.doc. (дата звернення 02.09.2022)
9. Данилов А.Н. Молодежная политика: социологическая энциклопедия / под общей ред. А.Н. Данилова. Минск: Белорусская энциклопедия, 2003. 209 с.
10. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. Київ: Наукова думка, 1993. 325 с.
11. Головатий М. Ф. Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз): автореф. дис. докт. політ. наук. 1999. 15 с.
12. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій / кер.авт.кол. М. Ф. Головатий, автори М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. Київ: МАУП, 2004. 368 с.

13. Державна молодіжна політика в Україні: світовий і національний досвід формування та реалізації, журнал Віче №22, листопад 2009
14. Сторожук Р. П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізм : автореф. дис. к. держ. упр. Одеса, 2007. 23 с.
15. Панасюк В.М. Державна молодіжна політика: поняття та структура. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. 2006. ВИП. 29. 383–387 с.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») № 12-рп/98 від 09.07.1998 р. Офіційний вісник України. 1998. № 32. 1209 с.
17. Соціологія : курс лекцій /за ред. В. М. Пічі. Київ: Заповіт, 1996. 221 с.
18. Новий Закон «Про молодь» URL:https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/rpr_youth_presentation.pdf. (дата звернення 02.09.2022).
19. Перепелиця, М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): монографія. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. 242 с.
20. Алексеев С. В. Молодежная политика в Европе и России (сравнительный анализ). Проблемы постсоветского пространства. 2017. ВИП 4(1). 49–56 с.
21. Криворученко В. К. Молодежь и молодежная политика. Москва: Московский гуманитарный университет, 2005. 216 с.
22. Стукан Т.М. Молодіжна політика: суть, основні принципи та стан реалізації в Україні. Таврійський науковий вісник - 2020 Серія: Економіка, № 4 125-131 с. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.4.15> (дата звернення 15.09.2022).
23. Перепелиця, М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): монографія. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. 242 с.
24. Особливості й основні функції державної молодіжної політики URL: <http://lektsii.net/3-52143.html> (дата звернення 15.09.2022).

25. Закон України “Про громадські об'єднання” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата зверення 11.09.2022).
26. Алистаева А.А. Особенности финансирования молодежной политики промышленных предприятий, входящих в состав крупных корпоративных объединений. // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2020. Вип. 42 В, С. 256.
27. Коваль, Г.В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 243-244 с.
28. Панасюк В. М. Молодіжна політика: поняття, структура та суб'єктний склад відносин в сфері її реалізації. Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. праць. Одеса: ОНЮА, 2013. Вип. 21. 166-170 с.
29. Hanna Smokova, State youth policy in Ukraine: concepts and essence. European political and law discourse. Praha : Berostav družstvo, 2019. Vol. 6. Iss. 5. P.137–143.
30. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні. Конгрес місцевих та регіональних влад Європи, 21 трав. 2003 р. URL : http://humanrightsukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf (дата звернення 14.09.2022).
31. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. – 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.
32. Офіційна WEB сторінка Лцбкої районної державної адміністрації URL: <http://lutskadm.gov.ua/pres-tsentr/novyny/item/11487-dopomoha-tsyvilnomu-naselenniu-iaak-molodizhnym-tsentram-orhanizuvaty-robotu-u-voieny-chas> (дата звернення 14.09.2022).
33. Науково-дослідна робота «Вдосконалення сучасної державної молодіжної політики у контексті реалізації програми реформ Президента України» // під кер. НДР Шайгородського Ю.Ж. Київ: архів ДІСМП, 2012.

34. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2014 р. № 220 «Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.10.2022).
35. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. – 2-е вид. – Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. – 40 с.
36. Стратегічні пріоритети молодіжної політики: освіта, зайнятість, житло: щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2013 року) / М-во молоді та спорту України. Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2014. 359 с.
37. Науково-дослідна робота «Здійснення регіональної державної молодіжної політики в Україні: секторальний аналіз». // під кер. Перепелиці М.П. 2000. – Архів ДІСМП.
38. Коновалов А. В. Участь молоді в процесах прийняття рішень і громадському житті на локальному рівні в контексті Європейської інтеграції.
39. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.; іл.
40. Стратегія розвитку Острозької міської територіальної громади до 2027 року. URL: <http://old.ostroh-rada.gov.ua/city/strategy2028> (дата звернення 13.09.2022)
41. Влада VS громада: успішний приклад проведення публічних консультацій в Острозі. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vlada-vs-hromada-uspishnyj-pryklad-provedennya-publichnyh-konsultatsij-v-ostrozi> (дата звернення 10.10.2022).
42. Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 16 грудня 2020 р. № 776 “Про Обласну програму підтримки молоді на 2021 – 2023 роки” URL: <https://www.rv.gov.ua/npas/pro-oblasnu-programu-pidtrimki-molodi-na-2021-2023-roki-776-2020> (дата звернення 10.10.2022).

43. Рішення Тернопільської міської ради від 06.12.2019 р. №7/41/29 «Про затвердження Програми підтримки сім'ї та розвитку молодіжної політики Тернопільської міської територіальної громади на 2020- 2022 роки» URL: <https://ternopilcity.gov.ua/search/?search=%E2%84%967%2F41%2F29> (дата звернення 10.10.2022).
44. Рішення Хмельницької обласної ради від 22 грудня 2021 року №47-7/2021 “Про обласну цільову соціальну програму “Молодь Хмельниччини” на 2022-2025 роки”. URL: http://osvita.adm-km.gov.ua/?page_id=358 (дата звернення 20.10.2022).
45. Програма співпраці з молоддю та соціальної підтримки дітей, жінок та сімей Луцької міської територіальної громади на 2021–2023 роки URL:<https://dsmslutskrada.gov.ua/prohrama-spivpratsi-z-moloddyu-ta-sotsialnoyi-pidtrymky-ditey-zhinok-ta-simey-lutskoyi-miskoyi> (дата звернення 19.10.2022).
46. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=29248-27&SecMode=1&DocId=2378350&Usage=2> (дата звернення 19.10.2022).
47. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1198 “Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF> (дата звернення 19.10.2022).
48. Закон України “Про основні засади молодіжної політики” URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text (дата звернення 20.10.2022).
49. Чим живуть молодіжні ради заходу України? URL: <https://www.prostir.ua/?news=chym-zhyvut-molodizhni-rady-zahodu-ukrajiny> (дата звернення 14.10.2022).
50. Проект створення дієвої моделі участі молоді на локальному рівні “Маю думку”. URL: <http://youthcouncil.com.ua/management> (дата звернення 14.10.2022).

51. Рішення Острозької міської ради від 30.11.2018 № 804 “Про утворення Молодіжної ради при Острозькій міській раді”. URL: <http://old.ostroh-rada.gov.ua/documents/decisions/2018> (дата звернення 14.10.2022).
52. Молодіжні центри в громадах URL: <https://decentralization.gov.ua/youth/molodizhni-tsentry-v-hromadakh> (дата звернення 21.10.2022)
53. Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І.В. Пешої. – Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.
54. Офіційна WEB сторінка Рівненського обласного молодіжного пластового центру. URL: <https://www.rivne-plast.org/> (дата звернення 18.10.2022).
55. Активізація молодіжних центрів та молодіжна робота. URL: <https://rm.coe.int/call-for-partnership-for-youth-centres-yfdua/1680a10e37> (дата звернення 18.10.2022).
56. Якою буде «Романтика» і навіщо потрібні молодіжні центри: пояснюємо. URL: <https://cukr.city/city/2020/molodizni-centry-sumy/> (дата звернення 16.10.2022).
57. Довідка про модель реалізації молодіжної політики на рівні міської/селищної/сільської ОТГ. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/140/Rekomendaciyi_schodo_realizaciyi_molodizhnoyi_politiikii_v_umovah_decentralizaciyi.doc. (дата звернення 16.10.2022).
58. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.09.2022)
59. Г. Коваль, О. Остапюк Залучення молоді до процесів державотворення в Україні // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ, 2010. ВИП. 21. 180-188 с.
60. Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні: колективна монографія / Палагнюк Ю. В., Костєва Т. Б., Соловйова А. С. та ін. ; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. – Миколаїв : Іліон, 2021. 328 с.

61. Лушагіна Т. В. Особливості взаємодії молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування // Політикус : наук. журнал. 2021. № 2. 47–52 с.
62. Смокова Г. Державна молодіжна політика в Україні: поняття та сутність / Г. Смокова // Evropský politický a právní diskurz. Sv. 6, Vyd. 5. 2019. 137-142 с.
63. Якою має бути молодіжна політика під час та після війни URL: <https://ror.gov.ua/novyny/yakoyu-maye-buti-molodizhna-politika-pid-chas-ta-pislya-viin-1654087562> (дата звернення 06.10.2022).
64. Про роботу молодіжних центрів та просторів в умовах дії правового режиму воєнного стану URL: <https://khust-miskrada.gov.ua/news/pro-robotu-molodizhnykh-tsentriv-ta-prostoriv-v-umovakh-dii-pravovoho-rezhymu-voiennoho-stanu/>. (дата звернення 12.10.2022).